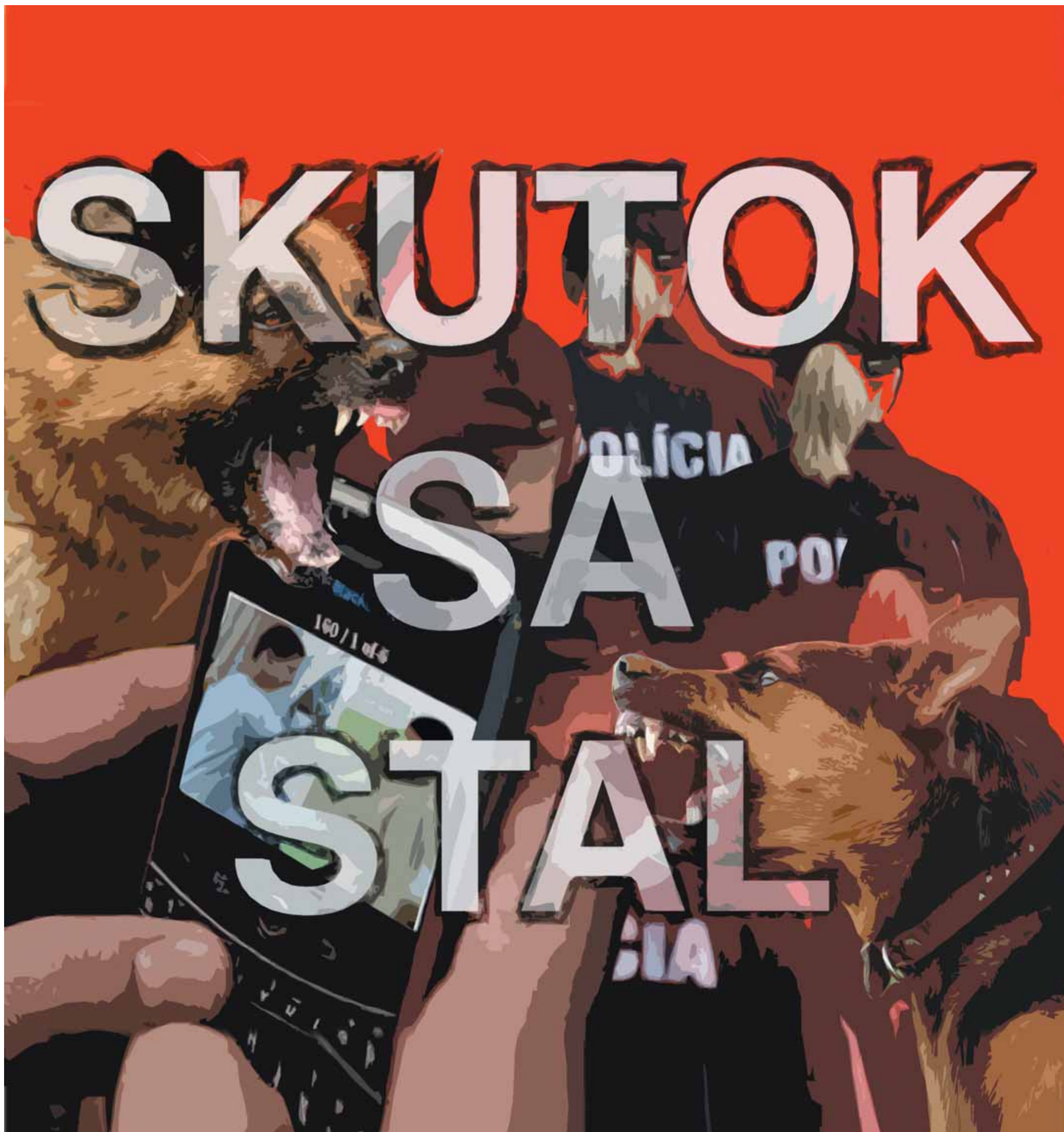




Skutok sa stal

Bol 7. apríl 2009, keď investigatívny novinár Tom Nicholson z denníka Sme zverejnil video, v ktorom košickí policajti nútili rómske deti z Luníka IX vzájomne sa fackovať, bozkávať, vyzliecť donaha a huckali na nich služobných psov. Všetko si pritom mali policajti natáčať na mobilné telefóny a medzi sebou zdieľať. Po jedenástich rokoch rozhodovania slovenských súdov sme sa dozve-

deli, že to, čo na videu videl celý svet, sa ako keby nestalo. Obžalovaní policajti v kauze týrania rómskych chlapcov sú nevinní.

Čítanie o tom, čo sa v Košiciach pred jedenástimi rokmi stalo, bolo v tom čase desivé. V článku Tom Nicholson popisuje zábery z videa takto: Šesť mladých Rómov stojí 21. marca 2009 v chodbe pod schodmi a vyzliekajú si šaty. Zhora na nich ktosi reve, aby si švihli, pretože ten, kto sa vyzlečie ako posledný „bude potrestaný“. Jeden chlapec s vyzlečením spodnej bielizne otáľa. „Dávaj dolu všetko!“

reve hlas. „Ruky za hlavu!“ kričali policajti, keď si nahý vystrašení chlapci zakrývali prirodzenia. Kamera, ktorá nakrúca ponižujúcu scénu spraví detail genitálií a zaberie pohľad jedného z chlapcov na mučiteľov. Sú nimi košickí policajti na svojej stanici.

Praktiky na videách prirovnal novinár k najhoršiemu ponižovaniu irackých väzňov americkými strážcami v smutne známom irackom väzení Abú Ghrajb.

Vtedajší policajný prezident Ján Packa potvrdil, že videozábery sú autentické a do troch

hodín od zverejnenia článku zvolal tlačovú konferenciu, na ktorej oznámil, že ide o minimálne šiestich policajtov, ktorí budú trestne stíhaní. Hneď po tlačovke odcestoval do Košíc.

Vtedajší minister vnútra Robert Kaliňák nariadil inšpekcii začať trestné stíhanie vo veci zneužitia právomoci verejného činiteľa.

Pred jedenástimi rokmi sa nám zdalo, že tento prípad bude rýchlo vyšetrený s jasným výsledkom. Video malo byť jasným dôkazom, veď práve z neho identifikovali policajtov, ktorí čelili obžalobe. Mýlili sme sa. str. 2 >>>

Ministerstvo vnútra vyčlenilo 17 miliónov eur na budovanie inžinierskych sietí

Bratislava 9. decembra (TASR) - Ministerstvo vnútra SR vyhlásilo výzvu zameranú na dobudovanie inžinierskych sietí v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít. Zo zdrojov Európskej únie na ňu vyčlenilo vyše 17 miliónov eur.

„Zabezpečenie odvádzania a čistenia odpadových vôd vyrieši mnohé problémy v oblasti života separovaných a segregovaných marginalizovaných rómskych komunít, ktoré úzko súvisia s dodržiavaním hygienických štandardov, ale aj celkovou životnou úrovňou, a to hlavne v súčasnej situácii, keď čelíme pandémie spôsobenej novým koronavírusom,“ skonštatovala generálna riaditeľka sekcie európskych programov Adela Danišková.

Oprávnenými žiadateľmi vo výzve sú vybrané obce a mestá z Atlasu rómskych komunít. Zapojiť sa môžu tiež obce z iniciatívy Catching-up Regions, ktorú realizuje Európska komisia v spolupráci so Svetovou bankou a zameriava sa na pomoc „dobiehajúcim“, respektíve zaostávajúcim regiónom.

Z výzvy možno financovať podporu budovania verejných kanalizácií, budovanie čistiarní odpadových vôd, výstavbu a rozšírenie miestnych vodovodov a potrubných rozvodov pitnej vody ako súbežnej výstavby s verejnou kanalizáciou. Novinkou výzvy je podľa ministerstva okrem zabezpečenia prístupu v lokalitách s obyvateľmi z marginalizovaných rómskych komunít možnosť financovania pomernej časti oprávnených výdavkov aj v lokalitách mimo týchto lokalít.

Slovensko musí podporiť vzdelávanie rómskych detí

Brusel/Štrasburg/Bratislava 8. decembra (TASR) - Slovensko by malo viac podporovať vzdelávanie Rómov, primeranú prípravu rómskych detí na povinnú školskú dochádzku a vypracovať akčný plán pre osoby z komunity LGBTI s cieľom chrániť ich pred diskrimináciou, trestnými činmi z nenávisti a nenávisťnými prejavmi. Vyplyva to zo správy Európskej komisie proti rasizmu a intolerancii Rady Európy (ECRI).

Protirasistický útvar Rady Európy upozornil, že od prijatia poslednej správy v roku 2014 urobila Slovenská republika pokrok v určitých oblastiach. Došlo k výraznému zvýšeniu rozpočtu pre Národné stredisko pre ľudské práva, bol prijatý akčný plán proti rasizmu a niektorí politici a médiá čelili sankciám za nenávisťné prejavy.

Podľa správy ECRI, ktorá zohľadňuje vývoj do 1. júla 2020, slovenské orgány „vedomé si zlých životných podmienok Rómov“ preukázali odhodlanie zlepšiť ich situáciu v oblasti vzdelávania, bývania a zamestnanosti, ale sú potrebné ďalšie opatrenia.

Dokument tvrdí, že aj napriek určitým zlepšeniam postojov ku komunite LGBTI sa v posledných rokoch vyvinula negatívna dynamika v dôsledku pretrvávajúcich nenávisťných prejavov proti členom sexuálnych menšín. ECRI odporúča vypracovanie a implementáciu plánu na zefektívnenie práva na rovnosť osôb LGBTI, na zvyšovanie povedomia verejnosti o problémoch, ktorým čelia, a na ich ochranu pred trestnými činmi z nenávisti, prejavmi nenávisti a diskrimináciou.

Podľa správy ECRI sa počet nenávisťných prejavov zvýšil aj voči iným skupinám, najmä voči Židom, moslimom, migrantom, Rómom a osobám tmavej pleti. ECRI v tejto súvislosti odporúča niekoľko reforiem trestného práva vrátane zaradenia rasistických, homofóbnych a transfóbnych motívov ako priťažujúcich okolností pri každom trestnom čine.

Pokiaľ ide o Rómov na Slovensku, v správe sa uvádza, že mnohí z nich stále žijú v podmienkach segregácie, diskriminácie a extrémnej chudoby. ECRI upozornila na problémy týkajúce sa vzdelávania rómskych detí, ktoré nemôžu navštevovať predškolské zariadenia a učiť sa

Skutok sa stal

Po jedenástich rokoch

K incidentu malo dôjsť v marci roku 2009 na policajnej stanici Košice – Juh. Niekoľko policajtov zadržalo šiestich rómskych chlapcov vo veku 11–15 rokov a predviedlo ich na policajnú stanicu OO PZ Košice – Juh. Policajti chlapcov predviedli na stanicu ako podozrivých z lúpežného prepadnutia starej ženy. Na zemi ležala zranená dôchodkyňa. Prepadli ju šiesti páchatelia, ktorí jej vytrhli z rúk kabelku.

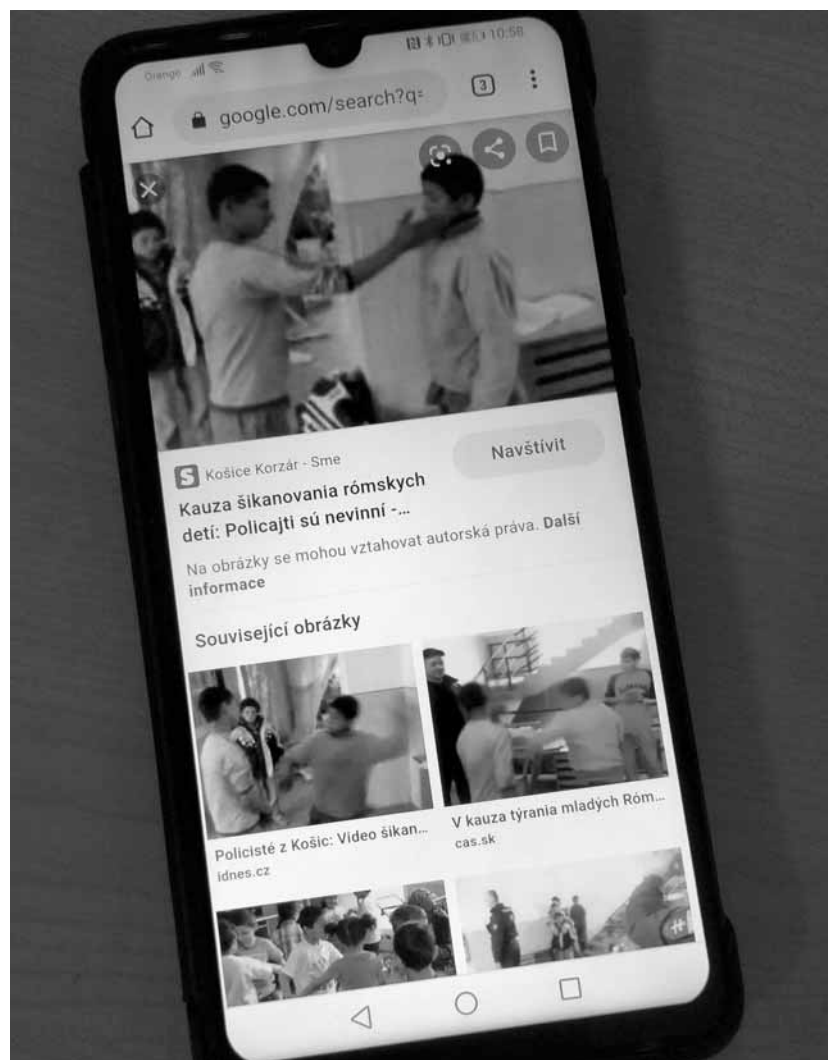
„Krajský súd 11. decembra o prípade rozhodol po tretíkrát. V rokoch 2016 a 2018 rozhodnutia okresného súdu na základe podaných odvolaní prokurátora zrušil, pričom poukázal na závažné nedostatky pri prejednávaní prípadu a konštatoval, že pre objasnenie nejasností a neúplnosť skutkových zistení je potrebné vykonať ďalšie dôkazy,“ uvádza v tlačovej správe Poradňa pre občianske a ľudské práva.

Súd svojím rozhodnutím, ktorým zamietol odvolanie prokurátora, prakticky potvrdil ostatné oslobodzujúce rozhodnutie Okresného súdu Košice II zo 4. decembra 2019. Konštatoval, že okresný súd v prípade vykonal všetky dôkazy, ktoré v súlade so zásadami trestného konania aj vyhodnotil, nestotožnil sa tak s dôvodmi uvádzanými v odvolaní prokurátora.

„Spravodlivosť v tomto trestnom konaní podľa mňa zlyhala. Je smutné, že dôkazy v ňom vykonané, vrátane zvukovo-obrazovej nahrávky nepostačovali na odsúdenie obžalovaných. Každopádne súdy v tomto prípade nedokázali spravodlivo a bez prietahov v primeranej lehote rozhodnúť a nedokázali poškodeným poskytnúť účinný prístup k spravodlivosti tak, ako ich k tomu zaväzuje medzinárodné právo. Trestné konanie trvalo skoro dvanásť rokov, čo je podľa môjho názoru neprimeraná dĺžka, zvlášť v prípade tak závažných obvinení. Poškodení sa preto v tejto súvislosti už domáhajú svojich práv pred Európskym súdom pre ľudské práva v Štrasburgu,“ uviedla právna zástupkyňa poškodených Vanda Durbáková, ktorá spolupracuje s Poradňou pre občianske a ľudské práva. Organizácia poškodeným Rómom dlhodobo sprostredkováva bezplatnú právnu pomoc.

Pohoršenie

„Vyjadrujem pohoršenie a nesúhlas s krivdou, ktorá sa stala šikanovaným deťom. Všetci sme videli, kde



je pravda, nemôžeme si pred spravodlivosťou zakrývať oči. Čo najskôr celú situáciu podrobne analyzujem a obrátim sa na medzinárodné inštitúcie, keďže tie naše aktuálne zlyhali,“ uviedol krátko po zverejnení oslobodenia policajtov europoslanec Peter Pollák (OLaNO).

Znepokojenie na sociálnej sieti vyjadrila aj poslankyňa Národnej rady SR Jarmila Vaňová (OLaNO). „Som maximálne sklamaná a nahnevaná, že domáci sa spravodlivosti nepodarilo ani po dlhých jedenástich rokoch. Všetci sme videli, všetci vieme, len súdy, ktoré to riešili sú slepé a hluché. Len preto, že išlo o rómske deti? Odmietam tieto prístupy a nerovnosť v uznaní pravdy a spravodlivosti!“

Spĺnomocnenkyňa vlády SR pre rómske komunity Andrea Bučková predpokladá, že poškodení využijú všetky právne nástroje a budú sa dovolávať spravodlivosti na Najvyššom súde a na Európskom súde pre ľudské práva. „Áno, tí mladí chlapci, ktorí boli trestne zodpovední a spáchali trestný čin, boli za svoj skutok odsúdení, a tak to má byť. Ale čo v prípade poškodených obetí, ktoré odsúdeniahodným spôsobom boli dehumanizované, šikanované, a po ktorých ľudskej dôstojnosti zo strany verejnej moci bolo pošliapané,“ uviedla Bučková k rozhodnutiu Krajského súdu v Košiciach.

Text a foto: Roman Čonka

Pilotná akcia v Prešovskom kraji v prostredí marginalizovaných rómskych komunít

Intervenčný tím Ministerstva zdravotníctva SR, predstavitelia samosprávy a pracovníci príspevkovej organizácie ministerstva zdravotníctva Zdravé regióny zorganizovali 26. – 28. novembra 2020 v obciach s marginalizovanými rómskymi komunitami pilotnú akciu zameranú prioritne na prítomnosť protilátok proti novému koronavírusu v krvi. Táto aktivita zároveň poukázala na postupy, ktoré môžu využívať obce, regionálne úrady verejného zdravotníctva a miestni obyvatelia v čase pandémie nového koronavírusu.

Príspevková organizácia ministerstva zdravotníctva Zdravé regióny od marca 2020 analyzuje dáta o vývoji pandémie, pričom sa zameriava na marginalizované rómske komunity, v ktorých pandémie môže zasiahnuť do života komunity, ako aj celej obce. Asistenti a koordinátori tejto organizácie sú v úzkom kontakte so samosprávami, s regionálnymi úradmi verejného zdravotníctva

a pomáhajú pri vyhľadávaní blízkejších kontaktov, realizujú osvetu a zabezpečujú servis v domácnostiach, ktoré sú aktuálne v izolácii.

„V súčasnom období sú dôležité všetky kroky, ktoré smerujú k účinnej a efektívnej prevencii a ochrane zdravia obyvateľov aj v marginalizovaných rómskych komunitách. Poskytovať kvalifikované informácie o dôležitosti dodržiavania izolácie a zároveň aj ochrana najzraniteľnejších členov domácností v osídleniach je jedným z poslání organizácie Zdravé regióny, za čo patrí vďaka organizátorom, ako aj všetkým ľuďom v teréne. Výsledky víkendovej pilotnej akcie sú povzbudivé a ukazujú sa ako efektívne,“ uviedol minister zdravotníctva Marek Krajčí.

Intervenčný tím Ministerstva zdravotníctva SR v spolupráci s vedením samospráv a pracovníkmi Zdravých regiónov pôsobil v troch obciach Prešovského kraja, a to v okresoch Bardejov, Sabinov a Poprad. Odborníci v teréne

sa zamerali najmä na zisťovanie osôb, ktoré už nákazu prekonali, ako aj na získanie podkladov pre tvorbu optimálnych postupov pri kontrole šírenia epidémie v týchto lokalitách.

Kľúčové bolo skriningové testovanie obyvateľov miestnych marginalizovaných rómskych komunít na prítomnosť protilátok proti novému koronavírusu v krvi. Práve tieto protilátky poskytnú údaj, či daná osoba infekciu prekonala a zároveň jej zabezpečujú na určitý čas aj imunitu voči ochoreniu.

Dobrovoľnému testovaniu predchádzala informačná kampaň priamo v marginalizovaných rómskych komunitách, na ktorej sa podieľali zdravotníci Intervenčného tímu ministerstva zdravotníctva a miestni terénni pracovníci. Všetci testovaní, u ktorých sa zistila prítomnosť protilátok triedy IgG, dostali certifikát o výsledku, ktorý infektológ potvrdil priamo na mieste.



♦ Ilustračná fotografia. Foto TASR – Roman Hanc

Krajský súd v Košiciach potvrdil oslobodenie policajtov v kauze šikany chlapcov



Košice 11. decembra (TASR) – Krajský súd v Košiciach potvrdil oslobodzujúci rozsudok pre desať policajtov v kauze šikany rómovských chlapcov, ku ktorému malo dôjsť na policajnej stanici v Košiciach v marci 2009. Zamietol tak odvolanie prokurátora voči minuloročnému oslobodzujúcemu rozsudku Okresného súdu Košice II. Deväť mužov a jednu ženu Generálna prokuratúra SR obžalovala zo zneužívania právomoci verejného činiteľa, štyroch z nich aj z vydierania.

Podľa prvostupňového súdu nebolo preukázané, že sa stal skutok, pre ktorý boli obžalovaní stíhaní. V kauze už padli tri rozsudky okresného súdu, všetky v prospech obžalovaných. Krajský súd po odvolaní prokurátora dvakrát rozsudok zrušil a vec vrátil okresnému súdu, tentoraz rozsudok potvrdil.

Okresný súd na pokyn odvolacieho súdu z roku 2018 pripustil ako dôkaz aj zvukovo-obrazový záznam, ktorý prišiel poštou na disk do redakcie denníka Sme. Predtým ho okresný súd odmietal ako získaný v rozpore s Trestným poriadkom. Podľa okresnej sudkyne však obrazový záznam aj vzhľadom na zistené záhady neposkytuje dostatočný obraz o udalostiach, ku ktorým malo na policajnej stanici dôjsť. Zároveň „neposkytol ani stotožnenie osôb policajtov, ktorí sa skutku mali dopustiť“. Súd už predtým poukázal aj na zásadné rozpory vo výpovediach svedkov.

Ako uviedla predsedníčka senátu, krajský súd zistil, že vo veci boli vykonané všetky dôkazy podľa návrhu procesných strán. „Okresný súd vykonané dôkazy jednotlivo aj vo vzájomných súvislostiach vyhodnotil v zmysle zásady trestného konania,“ konštatovala. Odvolací súd podľa

jej slov nesúhlasil s námietkami prokurátora, že okresný súd nehodnotil zvukovo-obrazový záznam.

Obžalovaní vinu odmietali. Následkom kauzy v minulosti došlo k ich prepusteniu z polície. Personálne rozkazy ministra vnútra však súdne napadli a príslušné súdy napokon rozhodli o ich zrušení. Po viac ako jedenástich rokoch však už viacerí v Policajnom zbore nepracujú.

Jedna z obhajkyň obžalovaných Tatiana Vorobeloová vyjadrila s verdiktom spokojnosť. „Považujem toto rozhodnutie za spravodlivé a zákonné. Krajský súd zdôraznil, že každý skutok má byť vyšetrený tak, aby sa konštatovala individuálna trestnoprávna zodpovednosť a táto vykonaným dokazovaním nebola preukázaná,“ povedala.

Prokuratúra po doručení písomného vyhotovenia uznesenia krajského súdu zväži možnosť iniciovania konania o mimoriadnom opravnom prostriedku, teda dovolaní. „Vzhľadom na nejasnosť a neúplnosť skutkových zistení, na ktoré prokurátor poukazoval v rámci odvolacieho konania a ktoré doposiaľ podľa názoru prokuratúry trvajú, keďže súd prvého stupňa sa nedostatočne vysporiadal so všetkými dôkazmi,“ vysvetlil prokurátor Rastislav Remeta. Táto kauza, ktorá bola predmetom konania jedenásť rokov, podľa neho môže do budúcnosti vyvolať otázky aj vo vzťahu k samotnému vyšetrovaniu príslušníkov Policajného zboru, inšpekcii ministerstva vnútra, ale tiež príslušnosti súdov v takýchto veciach. „V minulosti takúto trestnú činnosť prejednávali vojenské súdy, v budúcnosti by bolo možno vhodné, aby ju prejednával Špecializovaný trestný súd,“ povedal Remeta novinárom.

Účasť sa pohybovala v rozmedzí štvrtiny až dvoch tretín z miestnej populácie nad šesť rokov, pričom obyvatelia marginalizovaných rómovských komunít vnímali testovanie ako prínosnú a užitočnú službu. Výsledky testovania potvrdzujú, že infraštruktúra, ekonomické a sociálne podmienky v marginalizovaných rómovských komunitách môžu zvyšovať riziko rozšírenia pandémie v tomto prostredí, ak by doň epidémia prenikla. Aktuálne je však približne polovica marginalizovaných rómovských komunít, predovšetkým v južných okresoch Slovenska, bez náznakov šírenia vírusu.

Dôležitou správou z testovania je, že sa potvrdil predpoklad o počte osôb s protilátkami v marginalizovaných rómovských komunitách, o ktorých predchádzajúce dáta naznačovali, že majú vysoký výskyt nákazy (antigénová pozitivita na úrovni viac ako 10% pri prvých skríningových testovaniach s vysokou účasťou testovaných osôb). V troch testovaných obciach predstavovalo percento

osôb s protilátkami IgG 52,6%, 56,5% a 24,5%. Testovanie odhalilo, že až tretina ľudí nevedela, že prekonala Covid-19, čo potvrdzuje vysokú mieru bezpríznakového priebehu ochorenia. Z tohto zistenia vyplýva, že väčšina ľudí s protilátkami je v najbližších mesiacoch chránená a nemala by sa nakaziť vírusom. Zároveň neohrozujú ani svoje okolie.

„Ďalšou dobrou správou je ústretovosť, s akou samotní obyvatelia marginalizovaných rómovských komunít prijímali celú akciu, testovanie aj certifikáciu. Potvrdenie prítomnosti protilátok je pre týchto ľudí aj predstaviteľov samosprávy určitou priepustkou z ďalšieho testovania či karanténnych opatrení. Rodiny aj blízke osoby budú môcť bezpečnejšie vzájomne komunikovať. Zároveň sa otvára priestor na hospodárnejšiu, adresnejšiu a bezpečnejšiu podporu preventívnych opatrení, ako aj zdravotníckych intervencií pre tie domácnosti, ktorých členovia sa s epidémiou ešte nestretli,“ zdôraznila riaditeľka príspevkovej orga-

nizácie Zdravé regióny Tatiana Hrustič.

Aj táto pilotná akcia ukazuje, že pri rôznych epidemiologických scenároch hrá dôležitú úlohu správny výber testovaného parametra. Podľa jeho výsledkov sa zvolia cieľené nástroje na riešenie situácie v marginalizovaných rómovských komunitách a obciach. Výsledkami pilotnej akcie sa bude zaoberať odborné konzílium Ministerstva zdravotníctva SR, ako aj pracovná skupina pre marginalizované rómske komunity pri pandemickej komisii.

Štátna príspevková organizácia rezortu zdravotníctva Zdravé regióny sa dlhodobo aktívne zaoberá zdravím znevýhodnených skupín a v súčasnosti sa naplno venuje a preventívnym, kontrolným a ochranným opatreniam súvisiacim s pandemiou ochorenia Covid-19.

Organizácia realizuje Národný projekt Zdravé komunity 2B vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci operačného programu Ľudské zdroje.

(red/TS)

slovenský jazyk pred vstupom do základnej školy. ECRI preto vyzýva príslušné orgány, aby vybudovali dostatočný počet materských škôl a vyškolili pedagogický personál potrebný na výučbu slovenčiny. Apeľovala tiež na zodpovedné úrady, aby ukončili segregáciu Rómov v konkrétnych školách a triedach.

Na druhej strane ECRI privítala iniciatívy na obnovenie dôvery Rómov v políciu, napríklad plány na nábor asi dvetisíc Rómov ako členov civilných hliadok. Aj v tejto oblasti je však podľa Štrasburgu potrebné urobiť viac, najmä pokiaľ ide o vyšetrovanie policajného násillia páchaného na Rómoch.

K ďalším odporúčaným opatreniam patrí posilnenie nezávislosti Slovenského národného strediska pre ľudské práva, ukončenie diskriminácie rómovských žien na pôrodných oddeleniach v nemocniciach či zriadenie nezávislého vyšetrovacieho výboru na prešetrenie sterilizácie rómovských žien a zavedenie systému ich odškodnenia.

Mesto Humenné urobilo prvý krok k legalizácii rómovských obydlií

Humenné 3. decembra (TASR) – Mesto Humenné urobilo prvý krok k legalizácii obytných stavieb v rómskej osade Podskalka. Mestskí poslanci na svojom poslednom zasadnutí odsúhlasili odpredaj pozemkov pod obydliami siedmich miestnych obyvateľov. Ako pre TASR potvrdil vedúci oddelenia správy majetku mestského úradu Slavomír Novák, ide o prvú etapu vyrovnania právnych vzťahov k pozemkom v osade, v rámci ktorej sa vyrovnávajú vzťahy k pozemkom vo vlastníctve mesta.

Ako uvádza dôvodová správa k schválenému materiálu, mesto Humenné k odpredaju pozemkov pristúpilo v rámci národného projektu „Podpora vysporiadania pozemkov v marginalizovaných rómovských komunitách“. Realizátor projektu, ministerstvo vnútra, v prvej etape prostredníctvom geodetických firiem zameral skutočný obvod rómovských osád v teréne, analyzoval vlastníctvo pozemkov v nich a navrhol vhodný postup, ako vlastnícke vzťahy k pozemkom v rómskej osade Podskalka vyrovnáť. Aktivita bola v tejto etape zameraná na pozemky vo vlastníctve mesta a Slovenského pozemkového fondu.

„Vzhľadom na vysoký počet vlastníkov navrhli (realizátori projektu, pozn. TASR) pozemky v rómskej osade Podskalka vysporiadať formou jednoduchých pozemkových úprav a jednotlivých prevodov vlastníctva, respektíve nájomných vzťahov,“ vysvetľuje ďalej materiál s tým, že budúci vlastníci pozemkov uhradia len kúpnu cenu za pozemky, ostatné náklady sa budú hradit' z projektu.

Kúpnu cenu za štvorcový meter predmetných pozemkov stanovila samospráva na 7,31 eura. Mestskí poslanci tak materiál schválili ako prípad hodný osobitného zreteľa, keďže podľa Zásad hospodárenia a nakladania s majetkom mesta Humenné je sadzba za meter štvorcový takéhoto druhu pozemku vo výške 30 eur.

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity prechádza pod Úrad vlády SR

Bratislava 2. decembra (TASR) – Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity bude po novom spadať pod Úrad vlády SR. Kabinet to potvrdil schválením návrhu aktualizovaného Štatútu Splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity, ktorý nadobudne účinnosť 1. februára 2021.

Prechod pôsobnosti sa týka personálneho zabezpečenia, rozpočtu, materiálno-technického vybavenia, záväzkov, pohľadávok, zmluvnej a spisovej agendy.

Návrhy z agendy úradu splnomocnenca, na ktorých realizáciu je potrebný súhlas vlády, bude po novom splnomocnenec predkladať na rokovanie kabinetu prostredníctvom predsedu vlády.

Presunom pôsobnosti Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity z Ministerstva vnútra SR pod Úrad vlády SR by malo dôjsť k lepšej a priamejšej komunikácii tohto úradu s úradom vlády i jednotlivými rezortmi. Myslí si to podpredseda Výboru Národnej rady SR pre ľudské práva a národnostné menšiny Peter Pollák mladší (OLANO).

„Zároveň som presvedčený, že je to ďalší krok k postupnému zlepšovaniu života Rómov na Slovensku,“ dodal. V opatrení vidí aj naplnenie ďalšieho bodu programového vyhlásenia vlády.



♦ Peter Pollák ml., podpredseda Výboru NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny. Foto TASR - Michal Svítok

Chcela odísť z dediny a urobiť dieru do sveta. V roku 2020 bola medzi Rómami, ktorých premiér oslovil, aby pomohli spoluvytvárať lepšie Slovensko

Božena Tokárová je brdá rómska žena, matka troch vydarených synov, s ktorými žije v mestečku Sečovce. Podľa vlastných slov tú brdú Rómku vychovali úžasní rodičia, ktorí jej dávali všetko, čo potrebovala. „Dostávalo sa mi podpory, akú mnoho detí nemá, a preto si dovoľím tvrdiť, že som mala šťastné detstvo s mojimi tromi mladšími súrodencami. Rodina je veľmi cenná v dnešnej dobe, tak ako aj práca, ktorú milujem, lebo robím to, čomu rozumiem a čo ma baví,“ hovorí o sebe. Vyštudovala Pedagogickú fakultu Prešovskej univerzity a v zamestnaní prešla rôznymi odbornými pozíciami v 23 lokalitách. V súčasnosti pracuje ako regionálna koordinátorka v Národnom projekte pre predprimárne vzdelávanie, ktorý realizuje Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity.

Skúste pospomínať na vaše detstvo a vplyvy, ktoré vás formovali.

Do svojich dvoch rokoch som vyrastala u babky na osade v obci Hlinné. Tu sa na mňa nalepilo najviac môjho romipenu, najmä môj materinský jazyk. Keď sa otec vrátil z vojenskej služby, odišli sme k ďalšej babke na inú dedinu. V Sačurove sme bývali medzi majoritou asi tri rodiny. Moje detstvo nebolo ničím výnimočné od bežných detí, ale vždy spomínam na materiskú školu a základnú školu s nepríjemnými situáciami. Rómske deti do materskej školy nechodili a pri vystúpení v kultúrnom dome pri tančeku v kruhu mi dievčatko odmietlo podať ruku. Vtedy som ju vytiahla za vlasy rovno na pódium. Ja som bola čokoládová a mala som čierne copy po pás. Okom viditeľná inakosť, no chcela som byť ako ostatné deti. Urazila som sa, ale neskôr v základnej škole sme sa kamarátili.

V škole som mala oporu učiteľov, ale naši spolužiaci z osady nedostávali to, čo my ostatní v triede a až do deviateho ročníka ani nedostali. Vtedy som vplyv učiteľov vnímala inak. Keď som prišla po dlhobnej chorobnosti do školy, učiteľka ma vytiahla k tabuli, samozrejme nepripravenú, a tak to bolo na nedostatočnú. O pár dní som mala tú istú hodinu. Znova

som sa nepripravila. Myslela som si, že ma už nevytiahne pred tabuľu, veď už som tam bola. A veruže vytiahla a znova som dostala pätku. Keď som prišla domov, dostala som vynadané od mamy, že som sa nepripravila. Tak som sa učila svedomito na nasledujúcu hodinu. A na ďalšej hodine ma nevytiahla, aj keď som sa hlásila, v se-de skákajúca na stoličke – vtedy som to brala tak, že si na mňa učiteľka zasadla. Teraz to vnímam z pohľadu pedagóga, že to bol záujem učiteľky, chcela si byť istá, že sa pripravím. Mojim spolužiakom z osady sa tak ako mne učiteľia nevenovali, nemali sme ani asistentov učiteľa. Dali im výkres, kreslili, opisovali z knihy znaky a častokrát ani nevedeli čo znamenajú, pretože nepoznali abecedu. A takto prepadávali z roka na rok, ale my sme sa cez prestávky priatelili a delili sme si desiaty.

Aké medziľudské vzťahy ste vnímali ako dieťa?

V dedine ľudia poznali našu rodinu a vzťahy boli vybudované už cez starých rodičov. Susedia nás navštevovali aj pozývali na svadby – ujo a otec boli hudobníci. Otec je vyučený elektrikár a za ním často chodievali ľudia z obce, lebo chceli niečo opraviť. Dnes je to inak, mladá generácia sa rozprchla za prácou. Iné



♦ Vľavo Božena Tokárová počas stretnutia rómskych osobností na Bratislavskom hrade. Foto: archív BT

vzťahy boli medzi majoritou a ľuďmi, ktorí bývali v segregovanej osade. Rómov z osady vždy plašili, vždy sa niečo pokradlo

z dvorov, zo záhrad. Keď bola odpustová slávnosť v dedine, mali všetko zakázané kvôli poriadku, vždy sa im dávalo pocítiť, že nie

sú vítaní v dedine. Segregácia, chudoba a nízka vzdelanosť má určité dopady na spolunažívanie dodnes.

Kamlä te oddžal andal gaveste the the kerel chev andre luma. Beršeste 2020 sas maškar Romende, saven o premijeris zvičinda, aj jekhetanes šegitinen te kerel feder Slovakiya

Božena Tokarova hiñi barikañi romañi džuvli, hin la trin čhave, savenca bešel foroste Sečovce. Prekal peskere lava, odi barikañi Romña avrilikerde but lačo dad the e daj, so lake denas savoro, so lake kampelas. „Reslom ajso bečelišagos, savo but čhave na resen the vašoda avka phenav, hoj man sas bachtalo čhavorikañiben le mire terneder phralenca the pheñenca. E famelija hiñi adadives but opre likerdi avka sar the e buñi, savi kamav, vašoda hoj kerav oda, so oleske achaluvav the džanav,“ vakerel pal peste. Sikhliľa andre Pedagogikañi fakulta vaš Perješiskeri univerzita the buťate pregela vajsave pozicijenca prekal 23 thana.

Probalinen te leperel pro tumaro čhavorikañiben the pal oda so tumen forminelas.

Dži peskere duj berša barilom paš miri phuri daj vatrata andro gav Hlinne. Adaj pes pre mande pričudňa jekhbuter romipen, anglunes romañi čhib. Kana miro dad avla pale andal slugadipen, gelam paš aver phuri daj andro aver gav. Sačurovoste bešas maškar gadže, jakhestar trin famelij. Miro čhavorikañiben na sas buter sikhado sar sas aver čhave, ale dojekhvar leperav pre angliškola the bazutñi škola le nalače ačhibenca. Romane čhave na phirenas andre angliškola the paš khelibnaskero

ačhiben andro kulturakero kher mange e čhajori na kamlä te podel o vast. Akor la cirdkedlom le balendar vortanes anglal. Me somas kali the sas man kale bala dži pasoste. Jakhenca dikhado averipen, ale kamas te jel ajsi sar aver čhave. Rušlom, ale palis andre bazutñi škola ačhile amendar kamaratki.

Andre škola man sikhade but likerenas, ale amare spolužijaki andal vatra na resenas oda, so amen aver andal e klasa the dži eñato klasa añi na resle. Akor le sikhadengero likeriben šunavas avresar. Kana avlom andre škola pal oda kana navsaliľom, e sikhadi man vičinda anglal e tabuľa, na somas sikhadi, chudňom peťka. Pal vajkeci divesa man sas adi jekhto ori. The pale man na sikhliľom. Gondolinäs, hoj imar man na scirdela anglal tabuľa, sem imar odoj somas. Bizo, hoj man cirdľa the pale chudňom peťka. Kana avlom khere, e daj pre mande vičinelas, hoj na sikhliľom. The vašoda pativales sikhľuvav pre aver ori. The andre škola man e sikhadi na vičinda, prekal oda, hoj man hlasinas avka, hoj chučkeras le stolkostar – akor oleske achaliľom avka, hoj pre mande e sikhadi zabešľa. Akanakes pre oda dikhav andal sikhadeskero dikhiben, kamlas peske te jel egistno, hoj sikhľuva. Pedal mire spolužijaka la vatratar avka o sikhade na kerenas sar pal mande, akor na sas

añi asistenti. Dine lenge ča vikresos, lekhavenas the irinenas la gendatar ča cajchipena the butervar na džanenas so oda hin, vašoda hoj na prindžarenas alfabetu. The avka preperenas berš beršestar, ale amen lenca perdal prestavki kamaratinas the jepašaras maškar peste o chaben.

Save maškarmanušengere sphandlipena tumen šunenas sar sanas čhaveste?

Gavengere manuša prindžarenas amari famelija the sphandlipena sas sthoda imar prekal amare phure daja the dada. O susedi phirenas ke amende the vičinenas pre bijava – ujcus the o dad sas lavutara. O dad sikhliľa elektrikariste the pal leste phirenas gavengere manuša, bo kamentas vareso te prikerel. Adadives imar savoro avresar, terne imar pes rozdenaše pal buťate. Aver sphandlipena sas maškar gadžende the manušende, so dživenas andre odčhindi vatra. Le Romen dojekhvar daravenas, kana pes dareso čorelas andal dvorici, andal bara. Kana sas andro gav kermešis, sas len savoro zarimen pedal porijadkoste, dojekhvar lenge denas te šunel, hoj hine andro gav na kamaďune. Odčhiñipen, čoripen the bijosikhadijen perenas pedal manušengere sphandlipena dži adadives.

Hin tumen vzoros?

Andal čhavorikañiben sas miro vzoros o papus, dakero phral, so sikhavelas andre gaveskereri bazutñi škola. Sas but oprelikerdo the vičinenas les ra-je učitelis. Akor oda andre mande likerelas kamlari-phen the šajutnones vašoda kerav adadives oda, so kerav. Džuvľikano vzoros sas pedal mande miri daj.

Sar leperen pre tumare sikhľibnaskere vachta?

Sikhľuvav Kašate beršende, kana sas nacijakero visariben andre Slovakiya beršende 1989 – 1992, kana ačhile nacijakere visaribena. Akor me oda varesar na šunas. Anglunes kamlomas te oddžal gavestar andro baro foros, te kerel chev andre luma. Khelavas, giľavas, the so man bavinelas the reprezentinas e škola. Beršeste 1995 zathodom čhavorkano folkloriko suboris Sačurovoste, kaj phirenas na ča čhave le gavestar, ale the čhave andal pašali-phen, ko priklados gavestar Sečovska Polijanka the forostar Sečovce. Le čhaven sas možnosť prekal ačhiben te presikhavel gava le amari kulturaha. Palis prekal oda gelom dureder Sečovcende andro Centros vaš biphandlo vachtos, kaj pes zachudňa miro profesikano drom, suťaža pedal bazutñi škola, Miss Roma, tradikanes daskeci beršenca dži beršeste 2016. Beršeste 2005 samas ko majstros N te

Máte svoj vzor?

Od detstva ním bol môj ujo, ma-min brat, ktorý učil u nás na dedine v základnej škole. Každý si ho vážil a oslovoval ho pán učiteľ. Asi to vo mne vzbudzovalo túžbu a možno preto robím dnes to, čo robím. Ženský vzor bola pre mňa vždy moja mama.

Ako si pamätáte svoje študentské časy?

Študovala som v Košiciach v čase spoločenského prevratu na Slovensku v rokoch 1989 – 1992, kedy nastali spoločenské zmeny. Vtedy som to nejakो nevnímala. Mojou prioritou bolo odísť z dediny do veľkomesta, urobiť dieru do sveta. Venovala som sa tancu, spevu, čo ma bavilo a reprezentovala som školu. V roku 1995 som založila detský folklórny súbor v Sačurove, kde okrem detí z obce a osady chodili aj deti z okolia, napríklad z obce Sečovská Polianka a mesta Sečovce. Deti dostali príležitosť prezentovať sa na akciách obce s našou kultúrou. Neskôr som v tom pokračovala v meste Sečovce v centre voľného času, kde sa začala aj moja profesijná kariéra, súťaže pre základnú školu, Miss Roma, tradične niekoľko ročníkov až do roku 2016. V roku 2005 sme boli u Majstra N natáčať v Slovenskej televízii a išlo sa po prvýkrát do Bratislavy. Bola to pre deti aj pre mňa veľká udalosť. Fungovalo to ako motivácia k zlepšeniu školských výsledkov či k dochádzke v škole. Prevrat priniesol rôzne možnosti a časopis, ktorý som po prvýkrát čítala v rómskom jazyku, bol Romano nevo lil. Ten mi doniesol informáciu, že sa dá študovať aj rómsky jazyk, že sa píše krásna poézia a próza. Naštartovalo ma to a išla som si za svojím. Aj keď som sa vydávala veľmi skoro, neodradilo ma štúdium pri troch deťoch. Päť rokov som si odkrútila na Pedagogickej fakulte Prešovskej univerzity, nie kvôli titulu Mgr., ale chcela som sa pripraviť na prax a na prácu s deťmi. Popritom som si urobila aj štátnu skúšku z rómskeho jazyka v Prahe, čo bolo mojím snom. Myslím si, že vek štúdium neovplyvní, ak je chuť, cielavedomosť a samozrejme, podpora rodiny.

Prezradte vaše priority a motivácie v tom čase.

Robiť to, čo ma baví, čo viem robiť a aby to niečo prinieslo pre ostatných. Každý jeden, aj ten najmenší úspech zanechá stopu na dieťati či na dospelom. Moja kariéra začala cez neformálne vzdelávanie detí v centre voľného času, v materskej škole v osade s materinským jazykom rómskym a prepájala sa s formálnym vzdelávaním. Začínala som ako asistentka učiteľa v základnej škole, pracovala som v komunitnom centre, aj ako terénna sociálna pracovníčka, kde som sa venovala Rómom v teréne. Neskôr som svoje skúsenosti využila aj v rámci projektov v metodicko-pedagogickom centre počas celodenného výchovného systému v základnej škole, ale aj ako konzultantka pre materské školy, kde fungovali inkluzívne tímy. To bola moja štartovacia dráha.

Ako sa ďalej vyvíjala vaša kariéra?

Skúsenosti z praxe, moja kultúra a rómsky jazyk ma posúvali vpred a využila som šancu pracovať v rôznych regiónoch a mestách. Najcennejšie bolo, že som spoznala veľa ľudí. Spoznávala som naše tradície, rôznorodosť našej kultúry. Čo obec, to iná komunita. Potešila ma spolupráca v Starej Lubovni či v Sabinove, kde som dostala preložené Sväté písmo, Starý zákon v rómskom jazyku. Čaňu, Sobrance, Vechec a Žehňu som navštevovala dva roky. Pracovala som hlavne s matkami detí do troch rokov, ktoré vo mne zanechali stopu, na ktorú nikdy nezabudnem v dobrom slova zmysle. Cez ETP som pracovala ako koordinátorka práce s rodinami. Obce Rankovce a Veľká Ida sú pre mňa príkladom do praxe. Len tak si počítam obce či mestá, kde som pôsobila – je to 23 lokalít. Ak nepočítam výskumy cez Národný demokratický inštitút (NDI), s ktorými som nabrala skúsenosti ohľadne zapájania sa Rómov do verejných politík v okolí Popradu. Štyri roky som pôsobila v Divých mackoch, mala som tri mentorčatá,

z ktorých sú teraz úspešné baby. Moja práca vždy súvisela so vzdelávaním detí, mládeže a dospelých. V roku 2013 som dostala možnosť pracovať v Úrade splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity a už šiesty rok tam s nadšením robím v skvelom tíme s domnienkou, že moje pôsobenie a skúsenosti v regióne sú užitočné k dosiahnutiu lepších výsledkov našej spoločnej práce.

Pôsobíte ako regionálna koordinátorka v Národnom projekte pre predprimárne vzdelávanie, ktorý realizuje úrad splnomocnenkyne. Aké to je byť rómskou ženou vo vedúcej pozícii?

Metodicky usmerňujem asistentov učiteľa, odborných zamestnancov a inkluzívne tímy v materských školách v košickom regióne. Svoju prácu mám rada a teším sa, ak má moja práca výsledky alebo úspechy v materských školách. Nezapieram pocit, že pri lektorovaní pedagógov – Nerómov – v témach, ako využiť rómsku kultúru, rómsky jazyk pri vzdelávaní detí z marginalizovaných komunít, sa cítim hrdo. Učím ich, ako vychovávať deti k hodnotám vlastnej identity, pomáhať žiakom budovať ju a dosahovať lepšie výsledky pri výchovno-vzdelávacom procese tým, že svoju identitu nezaprú. Výhodou pre mňa je, že ma poznajú ľudia, ktorí pracujú v teréne, na úradoch, pedagógovia z predošlej praxe. Dovolím si tvrdiť, že aj rómska žena si vie vybudovať v spoločnosti rešpekt a uznanie, pociťujem ich pri svojej práci.

Na Slovensku máme mnohé rómske ženy, ktoré svojou pracou dokázali veľa.

Áno, ale naša spoločnosť ich nepozná. Rozpráva sa o tom veľmi málo, možno chýba nejaká prezentácia či informácie pre ľudí. Ak sa o niečom informuje a zverejňuje, tak je to buď nejaká tragédia alebo bohatá svadba. Problém vidím v tom, že máme málo miesta na prezentáciu v médiách a časopisoch. Máme krásne a úspešné rómske ženy, aj pani splnomocnenky-



♦ „Každý jeden, aj ten najmenší úspech zanechá stopu na dieťati či na dospelom,“ hovorí B. Tokárová. Foto: archív BT

ňa vlády má kus práce za sebou a ešte väčší kus práce pred sebou. Ingrid Kosová, ktorá sa venuje tiež predprimárnemu vzdelávaniu, Jurina Rusnáková učí na vysokej škole, alebo naša východniarka od Michaloviec Daška Litterová, ktorá už roky pôsobí a poukazuje na rodovú rovnosť a rovnosť príležitostí. Máme veľa žien, ktoré sú aktívne v prospech celej spoločnosti.

Prekvapil ma mojím postojom pán premiér Matovič. Myslím, že prvýkrát, čo si ja pamätám, vyzdvihol Rómov pozvaním na Bratislavský hrad. Sto rómskych osobností – aj my ženy – sme si vypočuli slo-

vá, ktoré zohrali pri srdiečku všetkých. Poďakoval sa za prácu, ktorú robíme a vyzval nás, aby sme spoločne vytvárali lepšie Slovensko.

Aké máte plány do budúcnosti a čo by ste ešte chceli dosiahnuť?

Plány do budúcnosti sú veľké, ale či sa mi ich podarí dosiahnuť závisí od veľa okolností. Chcela by som sa venovať viac rómskemu jazyku pri výchove a vzdelávaní, naďalej sa venovať prekladom z rómskeho jazyka do slovenského jazyka. Teším sa na každú príležitosť.

Text: Tomáš Sivák

kerel andre Slovakiakeri televizija the gelam elšines Bratislavate. Oda sas pedal čhavende the pedal mande but baro ačhiben. Oda sas bari motivacija pedal čhavengero federisalipen vaš školakere rezultata the školakero phiriben. Visariben anda vajsave šajutņipena the žurnalas, so elšines gendom prekal romaņi čhib, sas Romano nevo lil. Oda mange diņa informacija, hoj pes del te sikhľol romaņi čhib, hoj pes lekhavel šukar poezija the proza. Oda man ispidiņa dureder the gelom mange pal peste. Prekal oleste, hoj gelom romeste but sig, paš peskere trin čhave gelom te sikhľol. Pandž berša sikhľuvav pre Pedagogikaņi fakulta vaš Perješiskeri univerzita, na pedal titulos Mgr., ale kamľom man te zachudel pedal praksa the pedal buťi le čhavenca. Seratar oleha mange kerđom Prahate themutno atestos andal romaņi čhib, so sas miro suno. Gondolinav, hoj beršipen na rozginel vaš sikhľuviben, kana pes kamel, kana hino džanľardipen the bizutnones – famelijakero likeriben.

Phukaven amenge tumare angľuņipena the adadivesutna motivaciji.

Te kerel oda, so man bavinel, so džanav te kerel the aj ada vareso hino chasňardo pedal avren. Dojekh sukcesis, the oda jekhcineder, mukhela cajchos pedal čhaveste vaj manušeske. Miri karijera zachudņa prekal bijoformalno sikhaviben pedal čhavende andro centros vaš biphandlo vachtoste, andre angľiškola vaťrate vaš dakeri romaņi čhib the sphandelas pes le formalno sikhavibneha. Zachudņom te kerel sar uči-

teliskeri šegitindĩ andre bazutņi škola, keras andro komunitakero centros, the sar tereno socijalno buťakeri, kaj lačharas pal Romende andro terenos. Palis mire eksperiјensa chasňardom prekal projektenge vaš metodikano-pedagogikano centroste prekal calodivesutno avrillikeribnaskero sistemos andre bazutņi škola, ale the sar konzultakeri pedal angľiškolende, kaj sas inkluzivakere grupi. Oda sas miri angľuņi linaja.

Sar geľa dureder tumari karijera?

Eksperiјensa andal praksa, miri kultura the romaņi čhib man ispidenas anglal the chasňardom šajipen prekal vajsave regijoni the fori. Jekhopreder likerav, hoj sprindardom but manušen. Sprindardom amare tradiciji, avripen vaš amari kultura. So gav, oda aver komunita. Pherasardā man butaripen andre Stara Lubovňa, či Sabinovoste, kaj resľom prethodo Svato pis-mos, Phuro zakonos vaš romaņi čhib. Čaňate, Sobrancate, Vechcoste the Žehňate phiras duj berša. Jekhetanes buťaras anglunes le dajenca le peskre čhavenca džĩ trin berša, so andre mande mukhle o cajchos, pre savo šoha na bisterava prekal lačho laveste. Prekal ETP buťaras sar buťakeri šerali le famelijenca. O gava Rankovce the Bari Ida hine pedal mande priklados vaš lačhi praksa. Ča avka mange ginav gava the khera, kaj somas – oda 23 thana. Kana sar na ginav rodkeripena prekal Nacijakero demokratikano inštitutos, kaj iľom but bare eksperiјensa prekal oda, kana pen o Roma zaphanden andro nipengere politiki andro pašalipen vaš Popradoste. Štar berša somas andre Dive maki, sas man trin čhave, so lendar adadi-

ves ačhile bachtale terne džuvľija. Miri buťi dojekhvar geľas jekhetanes le sikhavibnaha pedal čhaven, terne manušen the baren. Beršeste 2013 chudņom šajutņipen te buťarel pro Urados vaš governmentoskero splnomočhencoste pedal romane komuniti the imar šovto berš bare sukcesoha kerav godāver grupakere manušenca la godāha, hoj mire eksperiјensa andro regijonos hine chasňarde pedal dochudņipen pal feder rezultaten vaš amari jekhetaņi buťate.

Tumen san regijonalno šerali vaš Nacijakero projektos pedal angľiškolakero sikhaviben, so kerel splnomočhencoskero urados. Sar oda te jel sar romaņi džuvľi andro šerutno zaterdipen?

Metodikanes prelidžav le učitelengere asistenten, odborna buťakeren the inkluzivna grupen andre angľiškoli vaš kašakero regijonos. Mira buťa but kamav the lošaluvav kana hin mira buťa rezultata vaj sukces-a andre angľiškoli. Hin man šundipen, hoj paš sikhaviben pedal pedagoga – gadže – prekal temendar, sar te chasňarel romaņi kultura, romaņi čhib paš sikhaviben pedal romane čhave andal zamukhle komunitendar, man šunav but barikanes. Sikhavav len, sar te avrillikerel le čhaven ko moldaja vaš peskero romipen, te šegitinel le čhavenge te ačhavel les the te doresel feder rezultaten paš avrillikerobnaskero-sikhavibnaskero procesos avka, aj peskero romipen na chochaven. Federipen pedal mande hino ajsa, hoj man prindžaren manuša, so buťaren andro terenos, andro urada the pedagoga andal čirlatuņi buťatar. Domukhav man te phenel, hoj the romaņi džuvľi

peske džanel te ačhavel andre socijeta rešpektos the paťiv, šunav len paš miri buťate.

Andre Slovakiја amen hin but romane džuvľijen, so peskere buťaha doresle but.

Ha, ale amari socijeta len na prindžarel. Vakerel pes pal oda nabut, the chibalinel vajsavo presikhaviben či informaciјi pedal manušen. Kana pes pal vare-so informinel the dela avri, palis oda varesavo bi-bacht vaj barvalo bijav. Problemos dikhav odoj, hoj amen hin nabut than pedal prezentacija andro mediji the žurnala. Hin amen šukar the bachtale džuvľija, the raňa governmentoskeri splnomočhenkiņa hin but buťi pal peste the mek bareder buťakero kotor anglal peste. E Ingrid Kosova, so kerel pedal angľiškolakero sikhaviben, e Jurina Rusnakova sikhavel pre uči škola, vaj amari džuvľi andal avripnaskeri sera Michalovcatar e Daška Litterova, so imar but berša kerel the sikhavel pre lingoskero jekhipen the šajutņipnaskero jekhipen. Hin amen but džuvľijen, so hine but čalade pedal bachtalipen vaš calo nacijate.

Save tumen hin plani vaš tajsaskero kotor the so bi mek kamenas te dochudel?

Plani vaš tajsaskero kotor hine bare, ale či len dochudava, figinel andal but pašaluņipendar. Kamas bi buter te kerel andre romaņi čhib paš avrillikeriben the sikhaviben, dureder te kerel prethovibena andal romaņi čhib andre slovakiјakeri čhib. Lošarav pedal dojekh šajutņipen.

Preklad: Stanislav Cina

Príklad uplatnenia dočasných vyrovnávacích opatrení v praxi

Podporný program Aj ty máš šancu!

„Vďaka programu a následne štúdiu na Ekonomickej univerzite som mohol veľa cestovať, spoznávať veľa ľudí. Program mi dal príležitosť vzdelávať sa a uplatniť sa v praxi. Pre mňa to bola možnosť, ktorá vie naozaj zmeniť život k lepšiemu.“ (Ján)

V Centre pre výskum etnicity a kultúry CVEK sa dlhodobo venujeme téme vzdelávania menšín. Doteraz to však bola najmä oblasť základného a stredoškolského vzdelávania. Ale uvedomujeme si, že pre krajinu je dôležité, aby Rómovia a Rómky dosahovali aj vysokoškolské vzdelanie a mali možnosť prispievať k rozvoju spoločnosti. Zároveň si uvedomujeme, že je veľa nedostatkov v podpore takéhoto vzdelávania.

Podľa viacerých výskumov je vzdelanostná úroveň Rómov a Rómkov v porovnaní s nerómskym obyvateľstvom dlhodobo nižšia. Štúdiá Rozvojového programu Spojených národov UNDP2 z roku 2007 hovorí o tom, že vysokoškolské vzdelanie dosahovalo len 0,2% Rómov. Prijatie novely antidiskriminačného zákona spolu s dlhodobo nepriaznivými údajmi o vzdelanostnej úrovni Rómov viedli k vzniku podporného programu Aj ty máš šancu!, ktorý CVEK realizuje v spolupráci s Ekonomickou univerzitou v Bratislave.

Legislatívne východiská programu

Dočasné vyrovnávacie opatrenia boli vymedzené v antidiskriminačnom zákone jeho novelou z roku 2013. Sú založené na myšlienke, že nie každý človek má rovnaké možnosti získať vzdelanie či zamestnanie. Nie je tomu tak z dôvodu vlastnej viny, ale kvôli príslušnosti k určitej dlhodobo znevýhodňovanej skupine. Rómovia, ženy, migranti či ľudia so zdravotným postihnutím môžu byť často posudzovaní nie na základe svojich schopností, ale toho, ako vyzerajú alebo odkiaľ pochádzajú.

Dlhodobé vylúčovanie zo spoločnosti, napríklad v prípade rómskej menšiny spôsobilo také výrazné nerovnosti, že Rómovia často nedisponujú ani porovnateľným stredoškolským alebo vysokoškolským vzdelaním, aby sa uchádzali o určité pracovné pozície. Dočasné vyrovnávacie opatrenia sú nástrojom, ktorý môže vyrovnávať šance a pomáhať prekonávať takéto etnicky determinované znevýhodnenia.

Dočasnými vyrovnávacími opatreniami sú najmä opatrenia zamerané na odstráne-

nie sociálneho alebo ekonomického znevýhodnenia, ktorými sú nadmerne zasiahnutí príslušníci znevýhodnených skupín. Sú to ale aj opatrenia spočívajúce v podporovaní záujmu príslušníkov znevýhodnených skupín o zamestnanie, vzdelávanie, kultúru, zdravotnú starostlivosť a služby.

Cieľom dočasných vyrovnávacích opatrení je znížiť alebo odstrániť nerovnosti a vytvárať rovnosť v prístupe k zamestnaniu, vzdelávaniu, zdravotnej starostlivosti a bývaniu, a to najmä prostredníctvom cieľových prípravných programov pre príslušníkov znevýhodnených skupín a šírením informácií o týchto programoch alebo o možnostiach uchádzať sa o pracovné miesta či v systéme vzdelávania. Podľa antidiskriminačného zákona môžu byť dočasné vyrovnávacie opatrenia prijaté, ak existuje preukázateľná nerovnosť, pričom cieľom je zníženie alebo odstránenie tejto nerovnosti. Zároveň musia byť opatrenia primerané a nevyhnutné na dosiahnutie stanoveného cieľa. Súčasťou zdôvodnenia prijatia dočasných vyrovnávacích opatrení by mali byť dáta, ktoré poukazujú na nerovnosti v danej oblasti.

Centrum pre výskum etnicity a kultúry CVEK ako aj vedenie Ekonomickej univerzity si boli vedomí nerovných šancí, ktoré majú rómski študenti v prístupe ku vzdelaniu. Rómski študenti sú často rôznymi spôsobmi podporovaní v tom, aby sa zameriavali najmä na štúdium odborov, ktoré majú uplatnenie hlavne v oblasti tzv. rómskej problematiky (napríklad štúdium sociálnej práce). Napriek nespornej dôležitosti takéhoto smerovania sme sa domnievali, že je kľúčové poskytnúť im prístup aj ku vzdelaniu, ktoré im umožní uplatniť sa aj v priaznivejších zárobkových pásmach. Rómovia a Rómky sa môžu – a mali by sa – uplatňovať aj v iných odboroch a dosiahnuť úspech napríklad aj ako lekári, právničky či ekonómovia. A práve to stálo za filozofiou programu Aj ty máš šancu!

Aké dočasné opatrenia sme zaviedli?

Základným cieľom programu je prispievať k vytváraniu rovných príležitostí pri získavaní kvalitného vysokoškolského vzdelania ekonomického zamerania. Program Aj ty máš šancu! dostal konečné kontúry po kvalitatívnom výskume, ktorý realizoval CVEK v obdo-

bí rokov 2013 – 2014. V rámci tohto výskumu sa uskutočnilo niekoľko individuálnych rozhovorov a fokusových skupín s rôznymi akťermi (študenti a študentky Ekonomickej univerzity v Bratislave, rómski študenti a študentky z iných univerzít a stredných škôl, vysokoškolskí pedagógovia, rodičia).

Následne boli stanovené typy dočasných vyrovnávacích opatrení, ktoré bolo potrebné realizovať podľa §8 ods. 1, písm. b) a písm. c) antidiskriminačného zákona.

– Opatrenia smerujúce k podpore záujmu o štúdium

Tu sa ukázalo ako dôležité cielené informovanie o programe Aj ty máš šancu! a o štúdiu na Ekonomickej univerzite v Bratislave na relevantných stredných školách, kde bolo možné predpokladať, že ich navštevujú rómski študenti. Tieto školy sme identifikovali na základe dát z Atlasu rómskych komunít z roku 2013. Išlo o gymnáziá, obchodné akadémiu a stredné priemyselné školy. Následne sme priamo oslovovali riaditeľov a výchovných poradcov. Spolupracovali sme pri tom aj s Trnavským, Košickým a Prešovským samosprávnym krajom, mimovládny organizáciami spolupracujúcimi s mladými Rómami a komunikovali sme aj prostredníctvom sociálnych sietí. Zároveň bolo natočené krátke informačné video o programe Aj ty máš šancu!

– Realizácia cielených prípravných kurzov

V rámci tohto opatrenia sme sa rozhodli uskutočniť bezplatné prípravné kurzy na prijímacie pohovory pre rómskych uchádzačov a uchádzačky o štúdium na Ekonomickej univerzite realizované v Bratislave počas víkendov v období od januára do júna, resp. do konania prijímacích skúšok na Ekonomickej univerzite.

„Program mi dal možnosť pripravovať sa na prijímačky, čo mi pomohlo a takisto aj na skúškovom mi pomohli aj poznámky zo stretnutí v rámci prípravného kurzu.“ (Simona)

Zásadný aspekt tohto opatrenia spočíva v tom, že uchádzači o štúdium na Ekonomickej univerzite musia vždy splniť platné podmienky pre prijatie na 1. stupeň štúdia, teda mať úplné stredoškolské vzdelanie ukončené maturitou a vykonať prijímaciu skúšku.

– Dočasné vyrovnávajúce opatrenie počas štúdia

Samotné prijatie na vysokú školu ešte nezaručuje aj úspešné štúdium. Uvedomovali sme si, že študenti potrebujú podporu aj počas štúdia. Tú sme zabezpečili prostredníctvom koordinátora alebo dôverníka jednak z Ekonomickej univerzity, a tiež z CVEKu. Koordinátori alebo dôverníci poskytujú informácie týkajúce sa štúdia a života na Ekonomickej univerzite, a tiež možnosti, ako získať štipendium, či zapojiť sa do rôznych mimoškolských aktivít.

Realizácia programu

V každom roku prebieha niekoľko fáz, ktoré sa osvedčili ako efektívne. Prvá fáza prebieha v období november – december a je zameraná na informovanie o prípravných kurzoch a samotnom programe Aj ty máš šancu! prostredníctvom sociálnych sietí, Rómskeho vzdelávacieho fondu Slovensko a tiež mimovládnych organizácií, ktoré pracujú so študentmi a študentkami stredných škôl. Záujemci a záujemkyne o štúdium na Ekonomickej univerzite sú následne kontaktovaní koordinátorkou z CVEKu, ktorá poskytuje ďalšie informácie a odpovedá na otázky nielen študentom, ale aj ich rodičom. V rámci tejto fázy uskutočňujeme osobné návštevy v rodinách záujemcov o štúdium, ktoré sú obvykle vnímané veľmi pozitívne jednak zo strany potenciálnych študentov, ale aj ich rodičov. Tí majú možnosť pýtať sa rôzne otázky a návšteva našej koordinátorky tak na rodinu pôsobí ubezpečujúco. Rodičia majú často obavy z neznámeho prostredia a možného nebezpečenstva v hlavnom meste.

„Program mi dodal odvahu ísť študovať do mesta, ktoré som predtým nepoznala, no dnes je to pre mňa ako druhý domov. Vďaka tomuto štúdiu môžem stále spoznávať viac a viac úžasných ľudí, s ktorými mám nezabudnuteľné zážitky, tiež ma to naučilo spoliehať sa hlavne na seba a nebyť závislá od rodičov. No zato si oveľa viac cením každú chvíľu s nimi, keď som doma.“ (Mária)

Vzhľadom na finančnú náročnosť však nie je možné realizovať tieto návštevy každý rok, čo pre program znamená istú stratu možných záujemcov.

Druhá fáza programu spočíva v samotnej realizácii prípravných kurzov v období od januára do júna. Prípravné kurzy sa konajú počas vopred vybraných víkendov v priestoroch CVEKu v Bratislave. Prípravné kurzy ve-

Informácie o Sčítaní 2021 s osobitným zreteľom na národnosť a materinský jazyk

Čo je cieľom sčítania?

Cieľom sčítania v roku 2021 je získať vzájomne prepojené spoľahlivé, porovnateľné, unikátne údaje a informácie o stave spoločnosti, o jej demografických, sociálno-ekonomických a kultúrnych štruktúrach, o životných podmienkach obyvateľov a ich bývaní. Sčítanie je pre každého obyvateľa Slovenskej republiky príležitosťou a právom prispieť k tvorbe uceleného obrazu o demografickej a sociálnej situácii i životných podmienkach obyvateľstva Slovenskej republiky. Tento obraz je potrebné poznať aj preto, aby bolo možné prognózovať ďalší vývoj spoločnosti. Takéto údaje sú jedinečné a nedajú sa získať inak, len spoluprácou s obyvateľmi.

Kedy sa zapoja obyvatelia do sčítania?

Sčítanie obyvateľov prebehne od 15. februára 2021 do 31. marca

2021, bude teda trvať šesť kalendárnych týždňov.

Je sčítanie pre obyvateľov povinné?

Áno, povinnosť sčítať sa vyplníením sčítacieho formulára majú všetci obyvatelia Slovenskej republiky. Pre účely sčítania sa obyvateľom rozumie každý, kto má v Slovenskej republike trvalý, prechodný alebo tolerovaný pobyt. Obyvateľom sa zároveň rozumie aj občan Európskej únie, ktorý má na území Slovenskej republiky obvyklý pobyt. Za neplnoletého obyvateľa a za obyvateľa, ktorý nie je spôsobilý na právne úkony má povinnosť vyplniť sčítací formulár jeho zákonný zástupca.

Čo je to kontaktný bod a kontaktné miesto?

Kontaktným bodom je stále pracovisko Štatistického úradu zriadené v sídle samosprávneho

kraja. Kontaktným miestom je miesto v obci, kde môže obyvateľ uskutočniť svoje sčítanie sám alebo kde môže využiť službu asistovaného sčítania.

Ako sa budú vyplňať sčítacie formuláre?

Obyvateľ sa po prvýkrát sčíta výlučne elektronicky – sám doma, na kontaktnom mieste alebo s asistovanou službou.

Čo ak obyvateľ nemá prístup k počítaču alebo nevie počítať používať?

Obyvateľ má možnosť využiť služby asistovaného sčítania. Obyvateľ bude môcť požiadať obec o službu asistovaného sčítania s pomocou asistenta v kontaktnom mieste alebo mobilného asistenta sčítania. Každá obec zriadi takéto kontaktné miesto sčítania a bude o tomto kroku informovať obyvateľov.

V prípade ak obyvateľ nevie pracovať s PC alebo nemá elektro-

nické zariadenie, môže využiť služby kontaktného miesta. Imobilných obyvateľov môžu navštíviť sčítací asistenti.

V akých jazykoch budú sčítacie formuláre dostupné?

Štatistický úrad SR v zmysle zákona o sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2021 zabezpečí sčítacie formuláre dostupné okrem štátneho jazyka aj v jazyku maďarskom, rómskom, rusínskom, ukrajinskom, anglickom, francúzskom a nemeckom. Všetky potrebné informácie budú postupne zverejňované na stránke www.sci-tanie.sk.

Budú dostupné v týchto jazykoch aj metodické vysvetlivky?

Metodické vysvetlivky sú súčasťou sčítacieho formulára, a preto budú dostupné okrem štátneho jazyka aj v jazyku maďarskom, rómskom, rusínskom, ukrajinskom, anglickom, francúzskom a nemeckom.

Aké budú otázky na národnosť a materinský jazyk?

Na zistenie národnosti a materinského jazyka obyvateľov budú tri otázky. Otázka na zistenie národnosti bude znieť: „Aká je vaša národnosť?“ Obyvateľ bude môcť zvoliť možnosť: slovenská, maďarská, rómska, rusínska, česká, ukrajinská, nemecká, moravská, poľská, ruská, vietnamská, bulharská, chorvátska, srbská, židovská, rumunská, albánska, rakúska, grécka, sliezka, iná – pričom bude môcť vpísať zvolenú národnosť.

Ďalej bude obyvateľ odpovedať na otázku „Hlásite sa aj k inej národnosti?“ pričom bude môcť vpísať inú zvolenú národnosť.

Taktiež bude obyvateľ odpovedať na otázku „Aký je váš materinský jazyk?“ a bude môcť zvoliť možnosť: slovenský, maďarský, rómsky, rusínsky, český, ukrajinský, nemecký, poľský, ruský, vietnamský, anglický, chorvátsky, srbský, taliansky, jidiš alebo hebrej-

dú pedagógovia z Ekonomickej univerzity a sú zamerané na doučovanie z matematiky, ekonómie a cudzieho jazyka. Kurzy sú pre uchádzačov a uchádzačky o štúdium na Ekonomickej univerzite zdarma a CVEK hradí aj ich ubytovanie v Bratislave. Cestovné je študentom refundované, ale toto opatrenie sa využíva len minimálne, keďže cestovanie vlakom je pre študentov a študentky denného štúdia do 26 rokov zdarma. Počas tejto fázy si študenti podávajú prihlášku na štúdium na Ekonomickej univerzite. O možnostiach štúdia a odboroch dostávajú informácie od koordinátorky z CVEKu a vyučujúcich z Ekonomickej univerzity. Záverom tejto fázy je absolvovanie prijímacích skúšok podľa vypísaných termínov na príslušných fakultách.

Tretia fáza programu začína v septembri a trvá počas celého akademického roka, to znamená súběžne s prvou a druhou fázou. V tomto čase poskytujeme informácie o možnostiach čerpania štipendií, realizujeme doučovanie z vybraných predmetov (napríklad z matematiky počas prvých mesiacov od začatia štúdia) a poskytujeme celkovú podporu počas štúdia (napríklad riešime otázky spojené s ubytovaním).

Máme už úspešných absolventov

Počas uplynulých piatich rokov sa nám podarilo úspešne pripraviť na prijímacie pohovory štrnásť účastníkov programu z rôznych regiónov Slovenska. K dnešnému dňu máme jedného absolventa inžinierskeho štúdia, šesť absolventov bakalárskeho štúdia, ktorí pokračujú v štúdiu inžinierskeho programu a štyroch študentov, ktorí študujú bakalársky stupeň. Traja študenti štúdium ukončili.

Každoročne sme sa stretávali s rôznymi situáciami, ktoré sme sa snažili riešiť čo najefektívnejšie. Boli to finančné problémy účastníkov, strácanie motivácie pokračovať v programe či rôzne rodinné komplikácie. Všetky tieto situácie majú spoločný znak, ktorým je potreba vzájomnej dôvery. Bolo potrebné vybudovať prostredie, v ktorom študenti a študentky nadobudnú pocit, že sa môžu koordinátorku zdôveriť so všetkými problémami a pocitmi a spoločne potom hľadať riešenie.

Jeden rok sme oslovili Súkromné gymnázium s vyučovacím jazykom rómskym v Kežmarku. I napriek tomu, že sa študenti venovali prípravnému kurzu veľmi svedomito, nezložili úspešne prijímacie skúšky. Z celej skupiny sa to podarilo len jednej študentke, ktorá však napokon na štúdium nenastúpila kvôli rodinnej situácii. Nerobili sme hlbší prieskum, aké boli dôvody ne-

úspechu, avšak samotní študenti nám hovorili, že niektoré úlohy a zadania napríklad z matematiky, počas štúdia na gymnáziu vôbec nepreberali. Veľmi dôležité je teda aj to, z akého stredoškolského prostredia študenti prichádzajú a akú kvalitu vzdelania poskytuje daná inštitúcia.

Na Slovensku máme dlhodobo nižší počet rómskych študentov, ktorí absolvujú úplné stredoškolské štúdium. Aj počet účastníkov nášho programu odzrkadľuje realitu v oblasti stredoškolského vzdelávania. My sme sa však zamerali na tých uchádzačov, ktorí prejavili záujem a odhodlanie cestovať nočnými vlakmi z okresov Bardejov, Michalovce a podobne, prejsť celým programom a pripraviť sa na prijímacie pohovory. Získané vzdelanie je predovšetkým zásluhou ich vytrvalosti a cieľavedomosti.

Finančné krytie programu

Realizácia jednotlivých aktivít si vyžaduje aj isté finančné krytie. V prvom roku sa program Aj ty máš šancu! implementoval v rámci projektu Presadzovanie rovnosti príležitostí pre Rómov a Rómky prostredníctvom dočasných vyrovnávacích opatrení, a ten bol podporený z Fondu pre mimovládne organizácie financovaného z Finančného mechanizmu EHP 2009 – 2014. Správcom fondu bola Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation. V nasledujúcich rokoch bol náš program podporený Nadáciou ESET, U. S. Embassy Bratislava a Úradom splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity. Faktom však zostáva, že tieto finančné granty sú dostačujúce len na pokrytie nákladov spojených s realizáciou prípravných kurzov. Je otázne, či by sa zvýšil počet záujemcov, ak by boli pokryté náklady súvisiace s fázou oboznamovania o programe v regiónoch a osobnými stretnutiami s potenciálnymi uchádzačmi a ich rodinami.

Zhrnutie

Náš program Aj ty máš šancu! za obdobie piatich rokov absolvovalo celkovo štrnásť rómskych študentov a študentiek. Vzhľadom na to, aký je stav v stredoškolskom vzdelávaní rómskych študentov a študentiek, je dôležité podporovať takýmto spôsobom jednotlivcov v ich snahe získať vysokoškolské vzdelanie ekonomického zamerania. Na začiatku projektu sme si stanovili cieľ začať búrať stereotypy v oblasti vysokoškolského vzdelávania rómskych študentov a študentiek. Ekonomická univerzita bola vždy vnímaná ako tá, na ktorej je štúdium veľmi ťažké a pre rómskych študentov a študentky

ský, arabský, francúzsky, rumunský, albánsky, španielsky, iný – pričom bude môcť vpísať zvolený materinský jazyk.

Na čo by si mali obyvatelia dať pozor pri týchto otázkach?

Veľmi často si ľudia mýlia štátne občianstvo či štátnu príslušnosť a národnosť, a preto je potrebné uviesť si rozdiely medzi týmito pojmami. Taktiež by si obyvatelia mali dať pozor na dezinformačné kampane a „hoaxy“ na sociálnych sieťach, ktoré chcú vyvolať obavy z poskytnutia informácií o občanoch. Je potrebné, aby obyvatelia boli opatrní a informácie si preverovali. Všetky osobné údaje zisťované sčítaním sú chránené v súlade so zákonom o ochrane osobných údajov.

Aký je teda rozdiel medzi štátnym občianstvom, štátnou príslušnosťou a národnosťou?

Ústava hovorí o dvoch rôznych oblastiach: o štátnom občianstve Slovenskej republiky aj o príslušnosti k národnostnej menšine alebo etnickej skupine. Vo všeobecnosti je

štátna príslušnosť právny vzťah medzi štátom a občanom založený na právach a povinnostiach občana, kým národnosť znamená príslušnosť k národu, národnosti či etnickej skupine, ktorej členovia majú spoločnú históriu, kultúru a jazyk. Mätúce môžu byť anglické ekvivalenty týchto pojmov. Niekedy sa anglický pojem „nationality“ nesprávne prekladá do slovenčiny ako národnosť, správny slovenský preklad je štátna príslušnosť. Synonymom anglického „nationality“ je „citizenship“, ktorý má v slovenčine tiež význam štátna príslušnosť. Anglickým ekvivalentom národnosti je „ethnicity“.

Občanom Slovenskej republiky môže byť osoba akejkoľvek národnosti. Nezamieňajme si preto pojem „štátna občianstvo“ či „štátna príslušnosť“ s pojmom „národnosť“. Môžete byť občanom Slovenskej republiky a zároveň mať napríklad bulharskú národnosť.

Načo sa zisťujú údaje o národnosti?

Všetci občania Slovenskej republiky majú práva a povinnosti,

vďaka ktorým sa môžu aktívne zúčastňovať na politickom, kultúrnom či ekonomickom živote spoločnosti. Slovenskými občanmi nie sú iba Slováci, ale aj príslušníci národnostných menšín, ktorí v Slovenskej republike žijú. Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021 poskytne jedinečnú príležitosť zozbierať údaje, ktoré sú potrebné pre nastavenie opatrení v oblasti školstva, kultúry a jazykových práv všetkých občanov vrátane tých, ktorí patria k národnostným menšinám.

Prečo bude možné uviesť svoju národnosť a prihlásiť sa aj k inej národnostnej menšine?

Ak pochádzate napríklad z národnostne zmiešanej rodiny alebo prostredia, Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021 vám poskytne jedinečnú príležitosť, a to po prvýkrát uviesť svoju národnosť a zároveň uviesť aj INÚ národnosť. Takýto postup, ktorý sa uplatňuje vo viacerých európskych krajinách, poskytne komplexnejší obraz o národnostnom zložení obyvateľov Slovenskej re-

PROGRAM PODPORY RÓMSKÝCH UCHÁDZAČOV O ŠTÚDIUM NA EKONOMICKEJ UNIVERZITE V BRATISLAVE

AJ TY MÁŠ ŠANCU!

Prijímame prihlášky do programu!

PODMIENKY ÚČASTI V PROGRAME

1. Ukončené stredoškolské vzdelanie s maturitou alebo štúdium na strednej škole končiacie maturitnou skúškou v školskom roku 2020/2021
2. Prináležanie k rómskej menšine
3. Vážny záujem začať študovať na Ekonomickej univerzite v Bratislave v akademickom roku 2021/2022
4. Predpoklad, že záujemca alebo záujemkyňa absolvuje bezplatné prípravné stretnutia v Bratislave a bude sa priebežne pripravovať podľa inštrukcií lektorov

AKO SA PRIHLÁSIŤ?

Ak ťa naša ponuka zaujala, pošli nám vyplnenú prihlášku na email: ajtymassancu@cvek.sk v termíne od **10.12.2020 do 31.1.2021.**

Predpokladáme, že kurzy začnú v mesiaci február 2021 online výučbou. V prípade, že situácia COVID-19 bude priaznivá, prejde program do prezenčnej formy. Účastníkom a účastníckam programu zabezpečíme bezplatné ubytovanie počas prípravných kurzov, pomôžeme sa zorientovať v Bratislave a poradíme s prihláškou na Ekonomickú univerzitu. V prípade ďalších otázok nás kontaktujte na ajtymassancu@cvek.sk.

nedosiahnuteľné. Vďaka rómskym absolventom a absolventkám, študentom a študentkám sa však tento stereotyp pomaly rúca a našou ambíciou je v programe pokračovať ďalej a prispieť k tomuto trendu.

Zavádzanie dočasných vyrovnávacích opatrení v oblasti vysokoškolského vzdelávania by mohlo znamenať veľký posun v tom, ako sú vnímaní Rómovia a Rómky na Slovensku. Obzvlášť pre tých študentov, ktorí nemajú dostatočné finančné a materiálne zabezpečenie, môže tento nástroj predstavovať reálnu šancu, ako zmeniť svoj život. V našej spoločnostipotrebuje mať viac lekárov, inžinierov, ekonómov, právnikov či vedeckých pracovníkov z rómskej komunity, aby sa predsudky a stereotypy o Rómoch začali vytrácať. Veríme, že náš program môže byť inšpiráciou pre ostatné univerzity, ktoré práve tieto profesie ponúkajú

a že im dá príklad, ako sa dajú dočasné vyrovnávacie opatrenia využiť k prospechu celej spoločnosti.

Text: Zuzana Havírová

Materiál bol so súhlasom autorky prevzatý z www.mensinopolitika.eu.

Zuzana Havírová pôsobila v CVEKu v rokoch 2013 – 2015 na projekte zameranom na dočasné vyrovnávajúce opatrenia pre rómskych študentov stredných škôl. Je autorkou kvalitatívneho výskumu „Elokované pracoviská stredných odborných škôl pri marginalizovaných rómskych komunitách – Cesta k začleneniu alebo vylúčeniu rómskej mládeže?“, ktorý prezentovala v apríli 2015. V roku 2015 sa stala predsedníčkou Rómskeho advokačného a výskumného strediska v Skalici, ktoré sa venuje témam vzdelávania, komunitného organizovania a boja proti anticiganizmu.

publiky a pomôže tak lepšie nastaviť politiky v oblasti školstva, kultúry a jazykových práv.

Načo sa zisťujú údaje o materinskom jazyku?

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021 opäť poskytne príležitosť zozbierať údaje o materinskom jazyku. Výsledky sčítania preto výrazne pomôžu aj v oblasti školstva, kultúry a používania jazyka, pretože poskytnú súbor nenahradielných informácií dostupných úradom i širokej verejnosti. V dnešnom globalizujúcom sa svete sú informácie o materinskom jazyku pre nastavenie opatrení v oblasti školstva, kultúry a používania jazyka kľúčové.

Bude môcť niekto zistiť k akej národnosti som sa prihlásil?

Nie. Všetky osobné údaje zisťované sčítaním sú chránené v súlade so zákonom o ochrane osobných údajov.



Kto bude môcť využívať získané údaje a ako sa k nim dostane?

Základné výsledky sčítania zverejní Štatistický úrad SR najneskôr do 1. januára 2022. Podrobné výsledky sčítania úrad zverejní najneskôr do 31. marca 2024. Úrad môže na základe písomnej dohody so záujemcom vytvoriť aj ďalšie výstupy zo sčítania. Orgánu verejnej moci v Slovenskej republike poskytne úrad výstupy bezodplatne.

Zdroj: Splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny, skrátená verzia

Chlapec a medveď

Jeseň sa blížila k momentu, keď sa pripravuje na zimu. Stromy sa zbavovali lístia, ktoré berie na seba farbu, akú nedokáže nikto namiešať, okrem prírody a samotného Stvoriteľa. Po poľnej ceste sa uberá skupinka Rómov. Putujú od nepamäti, nikto z nich si nepamätá, odkiaľ prišli a nevedia ani, kam idú. Táto malá karavána je dosť zvláštna. Netvorí ju rodiny alebo celé rody, ako to u Rómov býva zvykom, ale iba traja dospelí muži, malý chlapec a medveď. Vonku je chladno, hmla sadá na krajinu, ľuďom aj medveďovi na vlasy, obočie aj mihalnice sadá srieň, už niekoľko dní nejedli. Putujú po západnej Rusi a Haliči, bohužiaľ nikde v mestách ich nechcú prijať. Naopak, od žandárov sa im dostane iba vyhrážania a nadávok. Iba keď sú jarmoky, majú príležitosť si zarobiť. Vtedy majú prístup do miest, kde rozložia svoj stan, vytvoria skromný priestor a predvádzajú svoje umenie. Najstarší z nich je Stepan, stále neskutočný žonglér. Vo svojich chudučkých, šlachovitých rukách dokáže vyhadzovať do výšky a chytať všetky možné predmety od výmyslu sveta. V jeho rukách lietali fľaše, jablká aj podkovy. Mladší od neho, Bohdan, dokázal vrhať nožom tak presne, že z hlavy kohokoľvek trafil jablko či hrušku. Posledný z trojice bol Pavol, ten ľudí bavil ako šašo, prezliekal sa do rôznych smiešnych kostýmov, padal na hubu, uštedroval si sám sebe kopance a údery. Jeho červený okrúhly nos a smiešne namaľovaná tvár boli lákadlom hlavne pre deti. No a nakoniec mal najdôležitejšiu úlohu vyzbierať od publika honorár. Obchádzal s otrhaným klobúkom ľudí a čakal na drobné. No a najmladší z celej skupiny bol maličký Ján, a ten mal na starosti medveďa, vodil ho na vôdzke spojenej s palicou a predvádzal publiku rôzne zábavné kúsky, ktoré medveď Zoralo ovládal. Všetci s úžasom pozerali na to, ako medveď jazdil na malom bicykli alebo robil kotrmelce, tancoval na hudbu, ktorú mu písal malý Ján na píšťale. Veľký medveď budil rešpekt, ale Janko s ním bol úplne prepojený a to, čo mu prikázal, mocný maco robil veľmi ochotne. Malý Janko mu len rukou ukázal znamenie a on poslušne svoje veľké telo dokázal prnúť ku kúskom, ktoré by od neho nikto nečakal. Ľudia boli nadšení a aj keď nemali peňazí nazvyš, radi šašovi Pavlovi hádzali drobné, ktoré dokázali túto podivnú skupinu Rómov užiť.

Padol večer, jarmok skončil a podivný, nepatrný cirkus sa na konci mesta pri ruinách mestských hradieb usadil a rozložil svoj stan. Plápolal oheň, na ktorom sa varila ovsená kaša a na panvici sa na poriadnej porcii bravčovej masti opekala slanina. Nabok od celej skupiny, ale nie veľmi ďaleko, bol uviazaný medveď Zoralo a malý Janko ho krmil kukuricou a suchým chlebom. Dával sa na dospelých chlapov tejto kompánie ako sedia pri ohni, smejú sa a popíjajú víno, fľaša kolovala z ruky do ruky a víno sa rýchlo mihľalo. Janko si občas odtrhol zo suchého chleba a lačne



jedol, medveď do neho jemne hlavou štuchol, aby sa aj s ním podelil. Janko mu odtrhol veľký kus chleba a položil mu ho do papule. Medveď spokojne prežúval a položil si hlavu do jeho lona. Janko ho hladkal po hlave a ponúkal mu kúsky suchého chleba. Zrazu od skupiny mužov bez varovania priletela prázdna fľaša, Janko sa zľakol a medveď hrozne zručol a odbojne sa postavil na nohy. No chlapi sa chytili palíc a hrozili mu bitkou. Medveď, ktorý si od nich užil veľa zlého sa zľakol bitky a stiahol chvost, no naďalej ešte vrčal, aj keď bolo jasné, že sa bojí. Janko sa pred neho postavil a kričal: „Čo je? Čo chcete, prečo nám nedáte pokoj?“ „Aký by si chcel ty pokoj? Okamžite sa zodvihni a priprav nám jesť, lebo bitku, ktorú dostaneš, neprežiješ!“ Stepan chytil palicu a niekoľkokrát Janka udrel po chrbte. „Podme! Niečo začni robiť, lebo ťa necháme zdochnúť od hladu!“ kričal na neho Pavol. Janko sa rozplakal, ale vedel čo má robiť. Zobral kotlík kaše, každému z chlapov nabral plnú misku a polial ju poriadne horúcou masťou so slaninou. Chlapi hltavo jedli, boli nazlostení, že už nemajú víno, tak sa aspoň chceli poriadne napchať kašou. Blikotavé plamene im preskakovali z tváre na tvár a ukazovali ich rozpálené líca, fúzy zamastené od kaše a blčiace oči, v ktorých by ste darmo hľadali

niečo dobré. Nič dobré sa im nedostalo, a tak ani ich duše nedokázali nič dobré ponúknuť.

Po niekoľkých dňoch sa dostali do mesta, kde bol výročný jarmok, a tak opäť rozložili svoj skromný stan a Pavol svojím silným hlasom zvolával ľudí, aby si pozrel neskutočné kúsky, ktoré im pripraví kaukliari. Kričal, aby si prišli pozrieť tancujúceho medveďa a muža, ktorý dokáže svojím nožom trafiť všetko z hlavy malého chlapca. Ľudia so záujmom počúvali, bolo dávno po žatve a dožinkách. Úroda bola viac ako dobrá, a tak si dopriali pečené klobásky, víno, praclíky aj perníky. Drobné im zostali, tak prečo by sa nešli pozrieť? Pred stanom sa zišlo dosť veľa ľudí. Na začiatku začal žonglovať Stepan, Pavol robil svoje saltá, smial sa a tešil deti svojimi kotrmelcami, pádmi a smiechom, jeho červený nos svietil do diaľky. Na konci prišlo k tomu, že Bohdan postavil Janka a položil mu na hlavu jablko, zobral do ruky nôž a obecnstvom stíchlo, že by bolo počuť bzukot muchy, také ticho nastalo. Janko zatvoril na chvíľu oči, a potom sa bez akéhokoľvek výrazu pozrel do očí Bohdana. Ten neváhal a vrhol svoj nôž. Trafil presne do stredu jablka a zrazil ho z Jankovej hlavy. Dav ľudí vykrikoval obdivom a tieskal, Pavol využil nadšenie divákov a obchádzal ich so svojím klobúkom, do ktorého zbieral

mince. Nakoniec Janko vybral svoju píšťalu a začal na ňu hrať ľúbeznú pieseň, medveď tancoval a ľudia sa začali šťastne smiať. Malý chlapec robil so svojím medveďom rôzne kúsky, medveď jazdil na malom bicykli, robil kotrmelce a nechal sa hladkať deťmi. Z hľadiska vyšlo mladé dievča so svojím otcom. Bolo vidieť, že sú bohatí. Bol to miestny gróf a jeho dcéra. On ju odhovárať, aby nešla k medveďovi, no ona veľmi chcela a hovorila svojmu otcovi: „Otče, veď aký je zlatý! Ja ho chcem pohladkať.“ Gróf sa hneval: „To nesmieš, dcérka! Dám ti všetko na svete, ale toto nerob!“ prosil ju a hladkal po hlave. No jeho dcéra o to viac plakala. Vtedy k nej pristúpil Janko a zobral ju za ruku, všetci sa prizerali jeho opovážlivosti. No gróf sa iba bezmocne prizeral, nakoľko by pre dcéru urobil čokoľvek. Janko sa pozrel do modrých očí dievčata, jemne ju držal za ruku a potom jej ruku položil na hlavu medveďa. Ten spokojne zamručal a oblízal jej ruku aj tvár. Gróf sa zľakol, no dievča sa šťastne smialo. Janko nečakal a dievča v jej parádnych šatách posadil na chrbát medveďa a ten ju vozil ako poslušný kôň. Ľudia tieskali a prevolávali Jankovi na slávu. Pavol to využil a opäť vyberal od nich peniaze. Nadšený gróf pozval celú kompániu na svoj zámok, aby ich pohostil a oni bavili jeho hostí a dcéru.

Keď prišli na zámok, každý z kaukliarov dostal všetko, na čo by si spomenul. Rôzne druhy pečeného mäsa, koláče, víno a dobrú posteľ v izbe pre služobníctvo, o čom sa im ani nesnívalo. Malá Anna, dcéra grófa, sa zamilovala do medveďa a nevedela sa od neho odtrhnúť, stále ho hladkala a krmila cukrovinkami, až jej musel Janko povedať, že Zoralo od toľkých dobrôt ochorie. „Ale Janko, veď mi dovoľ poriadne ho nakrmiť! A aj ty by si mal viac jesť, veď si kost' a koža,“ malá princezná jemne štuchla rukou do jeho vychudnutých bokov pokrytých starou košeľou. Janko sa zahanbil a jeho tvár bola celá červená. Anna sa zasmiala a aby rozptýlila rozpaky, spýtala sa: „A kde máš mamu a otca?“ Janko sa smutne pozrel do jej modrých očí a na jej drahé šaty a šperky, sklonil hlavu a v očiach sa mu zaleskli slzy. „Neviem, nikdy som nevidel moju matku ani otca, nemám žiadnu rodinu. Neviem, kde som sa narodil a nepoznám nikoho zo svojho rodu. S týmito chlapmi putujem odvtedy, čo si pamätám a môj medveď so mnou, on je jediná rodina, ktorú mám.“ Anna ho jemne pohladila po tmavých vlasoch a zašepkala. „Neboj sa Janko, veď Boh je s nami a všetko zariadi tak, aby si aj ty bol šťastný.“ Chytila jeho tvár do svojich dlaní a jemne ho pobožkala. Potom sa rýchlo otočila a ušla do zámku. Janko od prekvapenia zostal celý zmeravený.

Na zámku kaukliari trávili už viac ako tri dni. Od miestnych sluhov sa dozvedeli, že gróf je veľmi bohatý vdovec, jeho manželka umrela pri pôrode dcéry Anny a on sa nikdy viac neoženil. Jeho bohatstvo sa vraj nedá spočítať. V pokladniciach je vraj toľko zlata, že by mu závidel aj samotný ruský cár či rakúsko-uhorský cisár. Stepan, Pavol a Bohdan sedeli pri ohni, popíjali, boli náramne syti, ako už dávno nie. Fajčili tabak zo svojich parádnych fajok, ktoré im daroval gróf, oblečení boli do dobrých šiat a nič im nechýbalo. Zrazu sa k nim nebadane priblížila postava zahalená do dlhého pláštá. Išla tak nečujne, že sa chlapom zdalo, akoby sa vznášala nad zemou. Od strachu im zmeraveli tváre a onemeli, neschopní vydať hlásku. „Nebojte sa, nie som duch,“ ozvalo sa spod pláštá. Bol to ženský hlas. Chlapi si vydýchli, keď zistili, že sa im prihovára živý človek a ešte k tomu žena. Žena si ponechala kapucňu na hlave, a tak zakrývala svoju tvár. „Ako sa vám páči na zámku, dobre ste si zarobili?“ prisadla si k nim k ohňu. „Áno, pani, sme veľmi vďační pánu grófovi,“ ozval sa Stepan a pri tých slovách sa hlboko uklonil. „Ale nepovedzte mi, že by ste si nechceli zaradiť oveľa viac, toľko zlatiek, že ich ani nespočítate. Vidím, že ste súci chlapi, čo sa neboja urobiť aj veci, ktorých sa ostatní hlupáci a zbabelci boja. No a ja mám pre vás ponuku, ktorá sa neodmieta.“ Vtedy si odhrnula kapucňu a odhalila svoju tvár. Chlapi videli, že je to švagriná grófa, kňažná Sofia. Začali sa klaňať a mrmlať o tom, aká je to pre nich česť, že s nimi vôbec rozpráva. „Dost, mlčte! Po-

zorne ma počúvajte. Ak urobíte, čo máte, spravím z vás boháčov,“ dívala sa im do tváří a jej oči akoby prenikali ich dušami, „zabijete grófa!“ „Čo? Vy ste sa zbláznili,“ vykrikol Stepan. „Čušte, lebo skončíte na šibenici! Stačí mi pár slov o tom, že ste ma okradli a chceli zneuctiť a vaše telá sa budú kolísať vo vetre na šibenici,“ jej zlé oči zlostne pozerali na vystrašených chlapcov, „tu je jed“ a vytiahla z vrecka malú fľaštičku. „Zajtra bude veľká slávnosť. Nechám na vás, ako dostanete jed do čaše grófa. Nebojte sa, jed pôsobí pomaly, gróf ochorie a do týždňa bude po ňom. To už vy budete za dolami a horami. Nezabudnite, že ak to dokážete, dostanete toľko zlata, koľko váži tento medveď!“ ukázala na medveďa a škrekotavo sa zasmiala.

Chlapi zadumane sedeli pri ohni a nikto sa nemal k slovu. Stepan stískal v ruke malú fľaštičku s jedom. Zadumane fajčil, díval sa do ohňa a prehovoril k svojim druhom. „Už mám dosť biedy a strádnia. Chcem, aby nám stále bolo takto, ako teraz u grófa.“ Chlapi sa na neho prekvapene pozreli a naprázdno preglgli sliny. „Stepan, to snáď nemyslíš vážne, veď za to nám hrozí šibenica!“ skríkol Pavol a chytil sa za hlavu. „A čo ty pes, dokedy chceš takto žiť? Túlať sa ako žobrák a hladovať! Aj my máme právo na dobrý život. Ja nebudem lutovať. Grófa nech parom berie, aj jeho zlú švagrinú. My musíme myslieť na seba. Tak či tak by sme skončili na šibenici, takže nemáme na výber,“ zakončil Stepan a poriadne si glgol z vína, ktoré podal Pavlovi. „A ako to chceš urobiť?“ spýtal sa Bohdan, ktorý si po celý čas brúsil svoje nože. „Niečo mi napadlo. Pavol, ty ešte ovládaš ten trik s pohármi?“ Pavol prikývol a naprázdno preglgol. „Neboj sa, urobíme to takto. Ty predvedieš svoj trik, dáš si do úst dýku a na čepeľ ti budem klásť poháre jeden po druhom. Posledný naplním vínom a ty ho ponúkneš grófovi. V tom pohári bude jed.“

Ráno už medveď čakal na Janka. Keď ho chcel chlapec nakŕmiť, zrazu začul ľudský hlas. „Janko, chys-

tá sa zlá vec, musíme tomu zabrániť.“ Janko sa vylakane pozeral do okola, ale okrem Zorala nikoho nevidel. „Nepozerať sa do prázdna, to hovorím s tebou ja, Zoralo.“ Vtedy Janko odpadol a prebral sa na to, ako ho medveď oblizuje. „Neboj sa, Janko, iba s tebou sa rozprávam a iba ty mi budeš rozumieť. A teraz ma pozorne počú-

skríkli. Janka aj medveďa odvedli a gróf prikázal, aby mu bolo vyplatených päťadvadsať úderov trstenicou. Lepšie neobišiel ani medveď.

Prešlo niekoľko dní a opäť sa ukázala zlá grófova švagriná. Opäť tajne v noci kuli spolu plány, ako odstrániť grófa, aby ona mohla zdediť celý majetok aj grófsky titul. Dohodli sa, že chlapi unesú grófo-

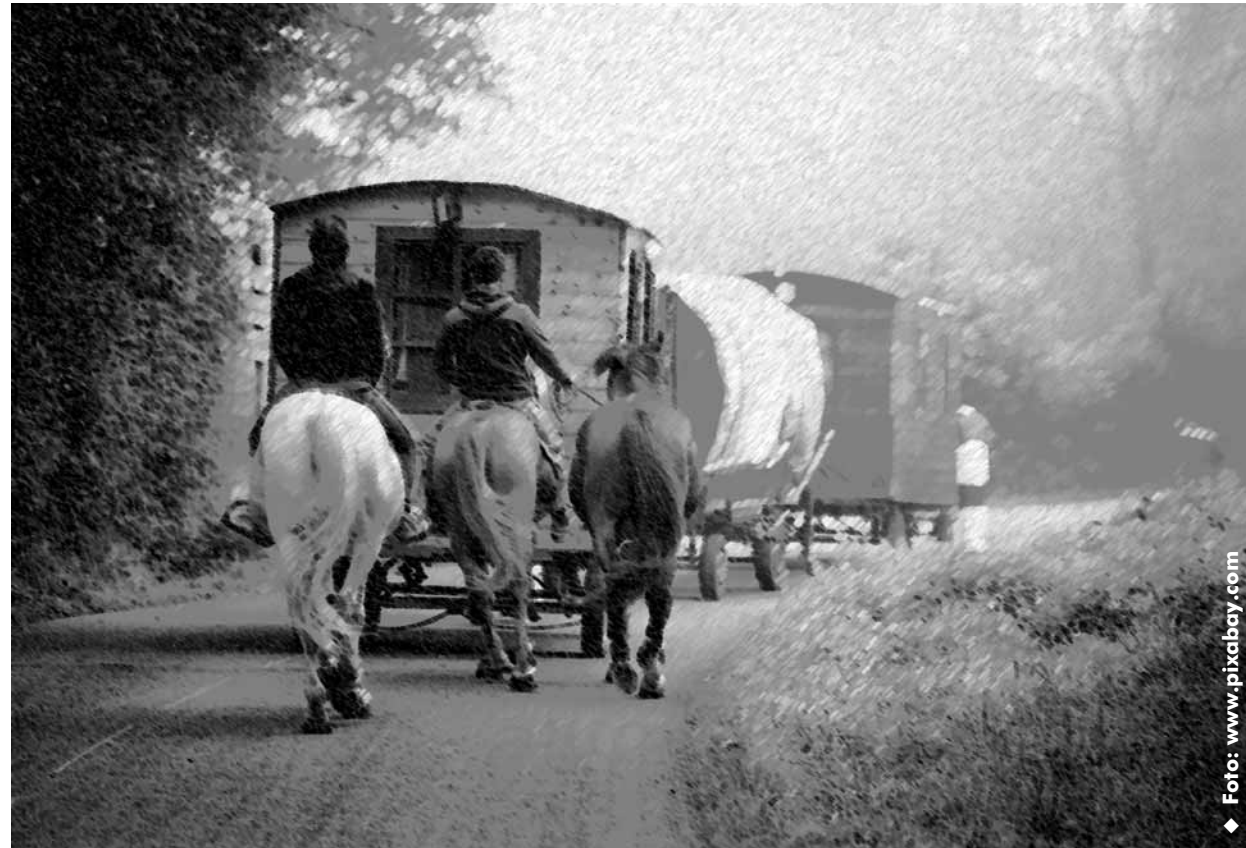
dni hľadal dcéru a noci preplakal. Janko sa zotavil z výprasku a zistil, že tu zostal sám so svojím medveďom. Keď sa dozvedel, čo sa stalo, začal tušiť, že za tým sú Stepan a jeho kumpáni.

Zobral svojho medveďa a objal ho okolo mohutného krku. Opäť počul jeho hlas: „Choď za grófom a povedz mu, že ho privedieme

na dieru, ktorou sa vchádzalo do jaskyne. Gróf zosadol z koňa. Všimli si, že vonku je naukladané drevo. Gróf si bol istý, že našli únoscov. Medveď sa pritlačil k chlapcovi a pošepkal: „Nedovof grófovi hneď vyraziť do jaskyne, našiel by tam istú smrť!“ Janko zadržal grófa za ruku a nedovolil mu vrhnúť sa do jaskyne. Medveď sa priblížil zboku vchodu do jaskyne a mocne zareval. Z jaskyne vybehli Stepan a Pavol. Zoralo svojím mocným úderom zrazil na zem Stepána, gróf vytiahol svoj meč a začal bojovať proti Pavlovi, ktorého prebodol. Z jaskyne bolo počuť krik malej Anny. Janko tam vběhol a za ním aj medveď a gróf. V prítomí čakal Bohdan a vrhol svoj nôž na Janka, no medveď ho odstrčil a nôž sa zabodol do jeho hrude. Gróf neváhal a svojím mečom rozsekal Bohdana. Janko sa sklonil k Zoralovi, položil si jeho mohutnú hlavu do lona a plakal. Zoralo sa mu prihovril: „Neplač, Janko, moja duša ide na lepšie miesto a ty budeš šťastne žiť. Vždy v dobrom spomínaj na tvojho verného medveďa Zorala“. Potom naposledy vydýchol. Janko, gróf aj Anna navštívili do vchodu jaskyne kamene, aby sa tam nikto nedostal.

Keď sa vrátili domov, všetci ich radostne vítali. Iba zlá švagriná Sofia škripala zubami. Janko vedel, že usilovala o život grófa a všetko mu rozpovedal. Gróf ju dal zavrieť do temnice, odkiaľ už nikdy nevyjde až do konca svojho života. Jankovi gróf povedal: „Praj si všetko, čo len chceš a ja ti to splním“. Janko sa usmial a odpovedal: „Ja netúžim po zlote a bohatstve, mne stačí strecha nad hlavou a dobrí ľudia okolo mňa“. Gróf objal chlapca a povedal: „Tak teda zostaň u mňa na zámku. Tu nájdeš to, po čom túžiš, domov aj rodinu, ktorá ti tak chýba“. Pribehla k nim Anna, šťastne sa smiala a objímala otca aj Janka. A tak chlapec Janko nakoniec našiel šťastie, po ktorom tak túžil. Usmieval sa a spomenul si na svojho medveďa Zorala. Vedel, že bez neho by toto šťastie nikdy nenašiel a napriek úsmevu na perách mu z očí stekali slzy.

Text: Braňo Oláh



vaj,“ medveď mu všetko porozprával o tom, čo sa chystajú urobiť grófovi. Janko aj Zoralo sa zaprisahali, že tomu zabránia, lebo dobro sa má len dobrom odplácať.

Prišiel deň slávnosti a chvíľa, kedy začali spoločnosť baviť kaukliari. Pavol si vložil do úst dýku a na jej čepeľ mu Stepan položil prvý, druhý a aj tretí pohár naplnený vínom. Pavol si kľakol pred grófa a ponúkal mu pohár. Stepan mocným hlasom zvolal: „Ctený pán gróf! Pripite na zdravie ctených hostí a na vaše zdravie!“ Gróf zobral pohár a zdvihol ho. Vtedy zrazu Janko zobral zo stola jablko a vyhodil ho smerom ku grófovi, medveď za ním skočil a chytil ho vo vzduchu pri dopade. Grófa zrazil na zem aj s pohárom, z ktorého vyšplechlo víno. Hostia od hrôzy

vu dcéru a budú žiadať výkupné, vylákajú grófa do hôr samotného a tam ho zavraždia. V okolí sú husté lesy a mnoho jaskýň, kde sa dá dobre ukrývať. Chlapi ako zálohu za tento čin dostali kožený mech plný zlatiek.

V deň odchodu kaukliarov sa s nimi gróf aj Anna rozlúčili, no Pavol aj Bohdan sa v noci vrátili. Paklúčmi sa dostali do izby Anny, zapchali jej ústa a zviazali ju, hodili do vreca a uniesli zo zámku. Ráno našli slúžky izbu prázdnu a na zemi list, v ktorom stálo, že ak chce gróf svoju dcéru vidieť živú, musí sám prísť k čiernemu vrchu a doniesť vrece zlatých mincí. Gróf bol ako šialený a zvolal všetkých svojich vojakov, aby prehľadali les aj jaskyne, no to bolo nad ľudské sily, prehľadať všetko. Po niekoľkých dňoch bol úplne zúfalý, celé

k jeho Anne, ale musí ísť bez vojaska, lebo by sme tých lotrov vyplášili!“ Janko bojazlivo pristúpil ku grófovi, ktorý sedel na koni a chystal sa odcvárať zase do hôr. Prihovril sa mu: „Pane, ja s mojím medveďom vám pomôžeme nájsť vašu dcéru. Poďte s nami, ale sám, lebo nám zmiznú skôr, než sa k nim priblížime. Vojakov počuť na míle ďaleko.“ Gróf sa mu uprene pozrel do očí a videl v nich úprimnosť. Bol zúfalý a beznádej mu naplňala celú dušu. A tak sa chytil, ako topiaci slamky, aj tejto možnosti. Ihneď vyrazili do hôr. Keď boli hlboko v čiernych lesoch, Janko zobral od grófa Anninu vreckovku a dal ju oňuchať medveďovi. Ten zavetrl vo vzduchu a vybral sa smerom k veterným vrchom. Keď tam dorazili, medveď štychol hlavou do Janka a ukázal

Rómska reč je najsladšia

Prečo píšem po rómsky? Píšem po rómsky preto, lebo rómčina je môjmu srdcu najbližšia a najsladšia. Píšem hlavne pre Rómov, pretože Rómovia svojmu materinskému jazyku najlepšie rozumejú. Rómsky sa dohodovíme s Rómami na celom svete. Aj keď Rómovia v iných krajinách rozprávajú trocha odlišne, predsa sa navzájom dokážeme dorozumieť a pochopiť. A tak naše poviedky, verše, divadelné hry môžu čítať a hrať aj Rómovia za hranicami našej vlasti.

Najlepšie sa mi píše o tom, ako predtým Rómovia ťažko žili, lebo aj ja som viac ako polovicu svojho života žila vo veľmi ťažkých sociálnych pomeroch. Veľmi rada by som odovzdala všetkým Rómom svoje skúsenosti z mojej ťažkej cesty za poznaním. Mládeži by som chcela povedať: Chlapci a dievčatá, učte sa! Chodte do školy, lebo vzdelanie otvára každému človeku cestu do života. Vzdelanie vám umožní uskutočniť svoje sny.

K svetu vždy pristupujte s otvoreným srdcom a rozumom tak, ako to robia hrdinovia z rómskych rozprávok. Aj od nich sa môžete mnohému naučiť. Prastaré rómske rozprávky a piesne obsahujú storočné skúsenosti našich otcov a dedov. Preto sa nehanbite za svoj pôvod, za svoj prastarý jazyk, za svoju krásnu kultúru. Vážte si ju, poznávajte ju a rozvíjajte tak, aby obohacovala nielen Rómov, ale všetkých ľudí. V tejto kultúre, aj v našej ľudovej literárnej tvorbe, je ukryté bohatstvo, čo vytvoril rómsky um.

Viem, že my Rómovia robíme aj zle, ale musíme sa snažiť to zlo prekonávať. Snažme sa žiť s čistým srdcom

a čistým svedomím. Vieme aj z našich rozprávok, že človeku čistého srdca neublíži ani kliatba, zlá sila a ani žiadne čary. Preto chcem písať, ba aj píšem o tom, ako nám zlé vlastnosti škodia. Píšem také práce, aby sa z nich Rómovia poučili, vzdelávali aj poznávali svoju minulosť, prítomnosť a budúcnosť. Želám si, aby si Rómovia, ktorí tvoria a budú tvoriť, našli svoje miesto medzi ostatnými spisovateľmi sveta. Aby si naša literárna tvorba našla miesto medzi ostatnou literatúrou. My Rómovia chceme žiť na úrovni ostatných ľudí, ale chceme si ponechať svoju identitu. A nikdy sa nechceme hanbiť za svoje rómstvo!

Veľmi ma mrzí, že niektorí Rómovia podceňujú svoj rodny rómsky jazyk a chcú ho celkom vymazať spomedzi jazykov sveta. Nie je to správne. Tento jazyk – náš jazyk – je jeden z najstarších historických jazykov a zbližoval Rómov po celé stáročia. Naviac, je to jediná kultúrna pamiatka, ktorá nám po našich predkoch zostala. My Rómovia nemáme staré historické chrámy, hrady, sochy – tým všetkým je pre nás náš jazyk. Nijakému Rómovi nemôžu



♦ Elena Lacková. Foto: archív RNI

ublížiť, ak ovláda svoju reč. Veď človek, ktorý ovláda viac jazykov, je vzdelanejší. Jazyk rozvíja myslenie. Nie nadarmo sa hovorí: Koľko rečí vieš, toľkokrát si človekom.

Mýlia sa tí Rómovia, ktorí si myslia, že ak nebudú vedieť po rómsky, ak sa zrieknu svojej rodnej reči, nebudú ich iní ľudia a iné národnosti pokladať za Rómov. Sme Rómami, aj keď budeme hovoriť len po slovensky alebo len po anglicky. Náš vzhľad nás prezrádza iným tak, ako sa my všetci navzájom spoznáme, len čo sa uvidíme. Aj preto by sme sa nemali hanbiť za svoj jazyk.

Elena Lacková

Publikované v Romano lil č.11/1991.

O priateľstve / Pal o amalipen

Vybral sa raz mladý naivný Róm Belko do sveta hľadať skutočného priateľa, lebo v obci a ani v osade, kde žil, žiadneho nemal. Aspoň si to myslel. „A čo si predstavuješ pod pojmom priateľ, syn môj?“ spýtal sa ho otec. „Priateľ by mi mal byť ako moja rodina, ako môj brat, setra...“, odpovedal otcovi. „Dobre hovoríš, synu, a či ich azda tu doma nemáš?“ pýta sa zase otec. „Nemám ten pocit, otec, žeby som mal aspoň jedného priateľa tu v osade alebo v obci, a preto chcem ísť do sveta,“ vysvetľuje Belko otcovi. „Viem, synu, že priateľstvo je potrebné ako chlieb, lenže chlieb si môžeš kúpiť,“ naznačuje otec synovi, že sa mylí a získať skutočného priateľa nie je také ľahké, ale nedbá a žehná synovi, aby išiel do sveta a vyskúšal si to na vlastnej koži, ako to je s priateľstvom. „Chod, synu, s pánom bohom a ak nájdeš nejakého priateľa, musíš ešte zistiť či je ten pravý,“ dodal otec.

Belko išiel svetom, stretával sa s mnohými ľuďmi, ale priateľa nenachádzal. Potom prišiel do jedného mesta. Okolo neho tiekla rieka čistá ako zrkadlo a jej brehy spájali starý most, ktorý bol jedinou cestou do mesta. Cez most prechádzal aj Belko, pozrel sa do rieky a v nej videl toľko rýb, že by sa dali chytať holými rukami. Bol hladný, a tak sa rozhodol, že zíde dole k rieke a chyť si nejakú rybu



Fotografia: Radka Repková

a upeče si ju. Na brehu si vykasal nohavice nad kolená a aj rukávy na košeli a vkročil iba skraja do vody, že chyť nejakú rybu. Keď vtom počul, ako keby niečo alebo niekto spadol z mosta do vody. Obzrel sa a videl, ako sa nejaký človek v rieke topí. Belko neváhal a skočil do hlbokkej vody, aby toho človeka zachránil, bol veľmi dobrý plavec. Vytiahol ho z vody na breh a poskytol mu aj prvú pomoc. Myslel si, že keď mu zachránil život, bude si to vážiť a stanú sa priateľmi. Mimochodom, bol to syn jedného z najbohatších miestnych statkárov. Keď sa však statkárov syn prebral, namiesto poďakovania z priateľstva prišlo obvinenie, že mu Belko z vrecka nohavíc ukradol mešec so zlatkami. Belko sa

darmo bránil, že nič nezobral, bolo to márne. Žandári ho vzali do áreštu a o niekoľko dní bol súd. V tomto meste sa akákoľvek krádež trestala obesením. Keď sa to Belko dozvedel, zľakol sa a začal rozmýšľať, ako sa bude brániť, keď on nič zlé neurobil, práve naopak, zachránil život. Ale mal nejaké šance proti tvrdeniu bohatého a urodzeného pána?

Na súde: „Takže, ako to bolo?“ pýta sa sudca syna statkára. „Išiel som cez most, pošmykla sa mi noha a spadol som do rieky. Keď som sa z vody vynoril, začal som plávať k brehu, ale tento mládenec už ma držal za nohavice a ťahal ma k brehu. Tam som zistil, že nemám mešec so zlatkami,“ hovorí syn statkára. „A nemohli vám v tej vode vy-

padnúť?“ pýta sa ďalej sudca. „To v žiadnom prípade, to len on mi ich mohol vziať! Nevidíte, veď je to Cigán a tí iba kradnú,“ povedal. „A čo nám k tomu povieš ty, mládenec?“ pýta sa sudca Belka. Ten je ticho a po chvíli povie: „Som nevinný, vaša ctihodnosť, a aby som to mohol dokázať, žiadam vás o rekonštrukciu, ako to bolo alebo ako to mohlo byť,“ požiadal náš čhavo sudcu. Ten jeho žiadosti vyhovel, aj keď statkár a prokurátor boli proti, lebo vedeli, že statkárov syn nevie plávať. Išli teda k tej rieke. Sudca a prokurátor si sadli na breh na tej strane rieky, z ktorej bol najlepší výhľad, aby mohli všetko pozorne sledovať. Statkárov syn stál na moste. Žandári a občania mesta boli všade, na

moste a na brehoch. „No, ako to bolo?“ kričal sudca na Belka, ktorý stál na druhej strane rieky. „Išiel som si uloviť rybu, vykasal som si nohavice nad kolená a aj rukávy na košeli a vkročil do rieky, ale iba skraja, lebo v strede je voda hlboká. Sklonil som sa a vložil ruky do vody, že chyťm nejakú rybu holými rukami. Vtom som počul, že niečo alebo niekto spadol z mosta do rieky,“ vysvetľuje Belko. Sudca ukázal rukou na statkárovho syna a dal pokyn, aby skočil z mostíka, akože z neho padá. Ten skočil a náš čhavo sa obzerá okolo seba a hovorí nahlas, aby to všetci počuli: „Mám taký pocit, ako keby niečo alebo niekto spadol do rieky, ale nič nevidím a nepočujem, hm. Asi sa mi to len zdalo,“ a pokračoval v lovení rýb. Všetci čakali, čo urobí ďalej, ale ten neurobil nič – tak ako všetci, ktorí sa prizerali. Veľká voda a silný prúd unášali statkárovho syna veľkou rýchlosťou nevedno kam. Našli ho až na druhý deň v inom meste utopeného. Nášho čhava žandári na príkaz prokurátora vzali do áreštu. Potom si ho dal zavolať sudca a pýta sa ho: „Prečo si ho nezachránil?“ „Pán sudca, ja som vám hovoril, že pri rekonštrukcii ukážem, ako to bolo alebo ako to mohlo byť. A tak som vám ukázal, ako to vtedy, keď som ho zachránil a on ma obvinil z krádeže, mohlo byť. Stačilo, aby som sa vtedy tvá-

Vianočná nádielka

Julka sa skoro ráno prebudila. Bola tma. Vonku tak mrzlo, že až dnu bolo počuť, ako na Toryse praská ľad. V chatrči bola zima. Striaslo ju. Priložila do sporáka. Oheň musela udržiavať po celú noc. Chatrč, v ktorej bývali bola deravá, okno a dvere nepriliehali. Ťahalo a fúkalo na nich z každej strany. Drevo bolo surové, syčala z neho voda.

Jančo, jej muž, spal a tíško chrápal. Oči jej padli na pec, kde sa na drevenej lavici krčili jej tri deti, chlapec a dve dievčatá. Mali málo miesta, tlačili sa na seba ako kurence. Bolest' stisla jej srdce. Čo dnes budú jesť? Má tam pár zemiakov, ale tie si vezme Jančo. Kým prichystá drevo na sane, založí ohník a upeče si ich. Nablízku sú lesy vyzaťmetané, nenájdeš ani halúzky. Chudobných ľudí je dosť aj medzi bielymi... Nemôže spať, ako by aj mohla? Sadla si k sporáku, vystrela skrehnuté ruky nad platňu a premýšľa: Ach, tá bieda človeka aj o rozum pripraví, keď nemá čo do úst. Kde len dnes pôjde po pýtaní? Ako s tou chrouhou nohou prebrodí toľké záveje? Keď bola ešte dievčaťom, pri sánkovaní na Toryse si ju v kĺbe zlomila. Neboli peniaze na lekára. Noha sa zrústla, ale zle. Teraz škaredo kríva a noha ju často bolí. Hlavu zaborila do dlaní. Ej, keby si boli dačo v lete ušetrili, nemusela by v takej krutej zime žobrať. Ale Jančo ani v lete prácu nedostal. Živil si

zbieraním liečivých rastlín, zbierali huby, jahody a maliny. Predávala ich za múku a zemiaky. Zhlboka vydýchla.

Deloro, aký je ťažký život, keď je človek chudobný ako kostolná myš. Oči mala plné slz. Vstala, špinavá a roztrhaná sukňa sa jej plantala okolo nôh. Jančo otvoril ospalé oči a zamrmal: „Prečo nespíš, čo strašíš? Vari by bolo už ráno?“ Obrátil sa na druhú stranu, premáhal ho ešte spánok. Chcel znovu zaspať. Nad chatrčou skučal a zavýjal studený vietor. Julka, plná úzkosti, dotkne sa Jančovej hlavy: „Janču, mal by si vstávať, už sa brieždi. Kým dôjdeš do lesa bude deň!“ Jančo zlostne odhodil zo seba špinavú perinu, zaťal zuby a precedil: „Tak ty nedáš pokoj?“ Vstal, natiahal na seba nohavice a zahrešil: „Do boha! Budíš ma, ale čo si obujem? Veď včera sa mi v tom veľkom snehu baganče roztrhali! Mám ísť do lesa bosý?“

Cez malé okno vnikalo do chatrče akési ľadové svetlo. Julka sa zohla pod posteľ a vytiahla handry zo starého vreca, podala ich Jančovi: „Na, urob si z nich bačkory. Budeš šmatlavý ako medveď, ale aspoň ti nebude oziabať nohy! Vieš, že deti chcú jesť“. Jančo si ovinoval baganče handrami a šomral: „Za tie baganče som dva dni rezal drevo, tí ľudia nemajú v sebe ani štipku svedomia“. Julka z Janča nemohla odtrhnúť oči, sledovala ho, ako si robí bačkory. Potom bolestne vzdychla: „Ej, keby už skorej boli Vianoce a nádielka, deti sú holé a bosé, nemôžu ani z chatrče. Dostali by ša-

ty a topánky, ty baganče a ja nejaký šľáfro, veď už nemám v čom ani do dediny...“

Rómsky richtár deň pred Štedrým večerom oznámil Rómom, že majú všetci prísť na obecný dom. Mnohí si vydýchli: „Konečne!“ Ako čierna lavína valili sa do sály. Julka chytila Janča pod pazuchu, lebo sa jej od radosti zakrútila hlava. Keď precitla, cestou mu ustavične prikazovala: „Keď ťa vyvolajú, nezabudni deťom pýtať šaty a topánky, pre teba baganče a pre mňa pekný šľáfro!“ Jančo sa zachmúril a zašomral: „Keď ma vyvolajú, pôjdeš ty. Vieš, že chlapi nežobru!“ Keď sa sála zaplnila, zazvonil zvonček, ako keby prichádzali anjeli. Opona sa roztvorila. Na javisko prišiel richtár, notár a dvaja páni z obecnej rady. Na javisku bola veľká kopa šiat a plná debna topánok. Tváre Rómov sa radostne rozžiarili. Nastal veľký šum. Matky s malými deťmi v náručí natahovali krky ako husi, aby lepšie videli. Všetkým sa zatajoval dych, čakali, kedy ich budú po mene vyvolávať. Chveli sa nedočkavosťou. Ale opäť zazvonil zvonček a svetlá zhasli. Nastala tma. Deti začali vrešať ako paviáni. Kým Rómovia precitli z prekvapenia, na ich hlavy začali dopadať šaty a topánky. Teraz im bolo jasné, že len to, čo si kto uchmatne, bude jeho! Bojovali o každý kúsok, trhali si ho jeden druhému z ruky. Zúriivo sa na seba vrhali a nadávali si: „Pusť, ty sviňa nenažratá, ty pes chamtivý, veď aj ja som nahý!“ Ba padali aj buch-náty. Do tejto bitky a nadávok zaznieval

z javiska rehot a jačanie. „Na, tu máš, chytaj,“ rehuňali sa páni tak, až sa im bruchá natriasali. Keď všetko rozdali, v sále sa rozžiarilo svetlo. Na zemi ležali roztrhané zdrapy. Jančo držal v ruke jednu baganču. Rómovia nad svojím dielom zmeraveli. Hnusili sa sami sebe. Z javiska sa ozýval chichot. Bolo to hrozné, taká bezočivosť. Julka div neomdlela. Striaslo ju. Čert aby ich vzal.

Aj Rudalko držal v ruke jednu baganču. Jančo, keď precitol, povedal: „Rudalko, prosím ťa, daj mi tú baganču!“ Rudalko vypúľil oči ako cibule a na Janča sa osopil: „A tak po papuli by si nechcel? Oslepol si? Nevidíš, že aj ja som bosý?“ Do Janča vošla náramná zlosť. Hodil baganču do steny, až z nej kus omietky odletel a zreval: „Len sa z nás smejte, smejte, vy brucháči! Ponížujete nás, robíte si z nás šašov! Zabávate sa na našej biede, aby vám oči vytekli! Počkajte, až prídu volby!“

Páni na javisku zdúpneli. Čanda kričal: „Barbari!“ A celý sa triasol od zlosti. Stará Pavlína, rozlúštená nad toľkou škodou, hrozivo zložila ruky ako v modlitbe a preklínala: „Aby ste od hladu, tak ako my, krvavé slzy ronili. Fuj... fuj..., na vás!“ Pánom zmizol smiech z tváří. Od Rómov to nikdy nečakali.

*Text: Elena Lacková
Podľa skutočnej udalosti z roku 1931.
Príloha k Romano ľil č. 18-19, Romano ľil č.1, december 1991 – január 1992.*

ril, že nič nevidím a nič nepočujem a on by sa utopil už vtedy a mňa by nikto neobvinil,“ vysvetľuje Belko sudcovi. Ten sa nestačí diviť jeho slovám. „A prečo si ho pri rekonštrukcii nezachránil a nechal si ho utopiť sa? Za to ťa dám obesiť!“ pohrozil mu sudca. „A prečo som ho mal zachrániť práve ja, veď ste tam boli aj vy, aj prokurátor, jeho otec, žandári a iní, a všetci ste videli, ako ho unáša silný prúd vody a že nevie plávať. Prečo mu nikto nepomohol? Takže, ak existuje spravodlivosť, tak na šibenicu patríme všetci,“ skonštatoval odvážne a múdro náš čhavo. Vtedy sudca videl, že hovorí múdro a pravdu, a že je nevinný. Pustil ho z áreštu a povedal: „Ostaň žiť tu u nás a budme priateľmi. Si múdry a spravodlivý, budeš mi radiť, ako mám rozhodovať v podobných prípadoch,“ ponúkol mu sudca priateľstvo, slušnú prácu a vážnosť v spoločnosti. Belko uvažuje: „Mladému statkárovmu synovi som zachránil život a myslel som si, že mi bude za to vďačný a budeme priateľmi, ale ešte ma obvinil, a teraz som mohol visieť na šibenici a nebyť medzi živými. Vážený sudca mne, občajnému Rómovi núka priateľstvo, prácu a úctu. Je jeho úmysel čistý a bude tým pravým priateľom?“ pýta sa sám seba a spomína na otcove slová. „Ďakujem, ctihodnosť, za ponuku, ktorá sa neodmieta, ale ja radšej pôjdem ďalej svojou cestou. Vy sa tu majte pekne a s bohom ostávajúte,“ zaželel Belko sudcovi a išiel svojou cestou. „Idem domov k rodine, lebo skutočnými priateľmi, ktorým môžem stále veriť, a ktorí ma nesklamú je jedine rodina – otec, mama, bratia, sestry...“ rýchlo sa rozhodol náš čhavo a ďalej si už priateľov nehľadal. Pochopil, že pravé a ozajstné priateľstvo dnes už neexistuje. Existuje iba ilúzia, že ide o priateľstvo.

* * *

Kidňa pes jekhvár o terno pačanduno Rom o Belkus andre luma te rodel čačunes amalis, bo an-

dro gav u aňi andre osada, kaj dživelas, les ňisavo nasas. Barča peske oda gondolinlas. „U sar tu dikhes oda lav amalis, mročo?“ phučľa pes lestar o dad. „O amalis kamlahas te el sar miri famelija, sar miro phral, pheň...“, palephendža le dadeske. „Mištes vakeres, mročo, u či tut ajse khere nane?“ phučel pes pale o dad. „Nane man šuňiben, dade, hoj te man ulahas barča jekh amalis adaj andre osada abo andro gav, u vaš oda kamav te džal andre luma,“ avrivakerel o Belkus le dadeske. „Džanav, mročo, hoj o amalipen kempel sar maro, kajča maro tuke šaj cines,“ kamel te phenel o dad le čhaske, hoj les nane čačo u te arakhel čačunes amalis nane ajso loko, kajča nabajinel u mangel le čhaske, kaj te džal andre luma u te zunavel peske oda pre peskri cipa, sar oda hin le amalipnaha. „Dža, mročo, le rajeha devleha u te arakheha varesaves amalis, sal tromado mek te avel pr´oda či hino oda čačuno,“ kijathodža o dad.

O Belkus džalas lumaha, arakhehas pes but manušenca, kajča amalis n´arakhehas. Palis avľa andre jekh foros. Pašal leste čuľalas e leň žuži sar gendalos u lakre seri jekhetañarelas purano phurd, savo sas jekhutno drom andro foros. Pal o phurd džalas the o Belkus, dikhľa andre leň u andre late dikhľa ajci mačhen, hoj pes dinehas te chudel lange vastenca. Sas bokhalo, u avka peske phendža, hoj džala tele paš e leň u chudelas peske varesaves mačhes u pekela peske les. Pre leňakri sera peske uprekidňa e cholov upral o khoča u the o baja pro gad u geľa ča seratar andro paňi, hoj chudela varesaves mačhes. Sar andr´oda šundža, sar te vareso abo vareko peľahas pal o phurd andro paňi. Dikhľa pašal peste u dikhel, sar varesavo manuš andre leň tašľol. O Belkus naužardža u chučľa andro baro paňi, kaj ole manušes te cirdel avri, sas bares lačho plavcos. Cirdňa les avri andal o paňi pre leňakri sera u diňa les the ešebno šigitišagos. Gondolinlas peske, hoj te

leske andža pale o dživipen, udžanela peske oda u ačhena amala. Bijal aver, oda sas o čhavo jekhe nekbarylendar thaneskre chulajendar. Kajča sar pes le chulajeskro čhavo preiľa, vaš o palikeriben le amalipnastar, avľa o andre-diňipen, hoj o Belkus leske andal e cholovakri žeba čordža o gonoro le somnakunenca. O Belkus hijaba phenelas, hoj nič na ilas, sas oda zijand. O phandle les ile andre bertena u pal vajkeci dživesa sas o sudos. Andre kada foros chocsavo čorkeriben pes marelasy umblavibnaha. Sar pes ada o Belkus dodžanľa, darandžiľa u chudňa te gondofinel, sar pes olestar avrikerela, se ov nič rosno nakerdža, ipen visardes, andža pale o dživipen. Kajča sas les varesave šajipena proci oleske so phenel o barvalo the baro raj?

Pro sudos: „Ta, sar oda sas?“ phučel pes o sudcas le chulajeskre čhastar. „Džavas pal o phurd, telegela mange o pindro u pelom andre leň. Sar andal o paňi avri avľom, chudňom te plivinel kije leňakri sera, kajča kada terno čhavo imar man likerelas la cholovatar u cirdelas man kije leňakri sera. Odoj avľom pr´oda, hoj nane mande o gonoro le somnakunenca,“ vakerel le chulajeskro čhavo. „U našči tumenge andre oda paňi avripele?“ phučel pes dureder o sudcas. „Oda andre ňisavo gondolipen, oda ča ov mange len šaj iľa! Nadikhen, se ov hino Rom u ola ča čorkeren,“ phendža. „U so kija ada pheneha tu terno čhavo?“ phučel pes o sudcas le Belkustar. Oda čhitel u pal o sikra idejos phenel: „Som bidošalo, tumaro pačivaliben, u kaj ada te dosikavav, mangav tumen kaj te domuken mange te sikavel sar oda sas abo sar oda šaj ulas,“ mangľa amaro čhavo le sudcas. Oda leske kerdža pal e kedva, choc o chulaj the o prokuratoris sas proci oleske, bo džanenas, hoj le chulajeskro čhavo nadžanel te plivinel. Gele kije leň. O sudcas the o prokuratoris peske bešle pre la leňakri sera pre oda than, khatar sas nekfeder di-

khiben, kaj savoro mištes te dikhen. Le chulajeskro čhavo ačhelas pro phurd. O phandle the o manuša andal o foros sas pre dojekh than, pro phurd the pro leňakre seri. „No, sar oda sas?“ vičhinelas o sudcas pro Belkus, savo ačhelas pre aver leňakri sera. „Džavas mange te chudel mačhes, uprekidňom e cholov upral o khoča the o baja pro gad u gelom andre leň, kajča ča agorestar, bo maškaral hino o paňi baro. Bandžardžom o dumo u thodžom o vasta andro paňi, hoj chudava varesaves mačhes lange vastenca. Andre oda šundžom, hoj vareso abo vareko peľa pal o phurd andre leň,“ avrivakerel o Belkus. O sudcas sikadža le vasteha pre le chulajeskro čhavo u parančolindža, kaj te chučel pal o phurd, sar te pal leste perel. Oda chučľa u amaro čhavo dikhel pašal peste u phenel zorales, kaj savore te šunen: „Hin man ajso šuňiben, sar te vareso abo vareko peľahas andre leň, kajča nič nadikhav u nič našunav, hm. Talam pes mange oda ča dičholas,“ u chudkerelas dureder le mačhen. Savore užarenas, so kere-la dureder, kajča oda nakerdža nič – avka sar savore, save pr´oda dikhenas. O baro the zoralo paňi lidžalas le chulajeskre čhas bare sidžaripnaha nadžanlo kaj. Arakhle les pre aver džives andre aver foros u tašľardes. Amare čhas o phandle pre le prokuratoriskro parančoliben ile andre bertena. Palis peske les diňa te vičhinel u sudcas u phučel pes lestar: „Soske les nacirdňal avri andal o paňi?“ „Rajeja sudcona, me tumenge phendžom, hoj paš o sikaviben tumenge sikavava, sar oda sas abo sar oda šaj ulas. U avka tumenge sikadžom, sar oda akor, sar les cirdňom avri u ov man diňa andre le čorkeribnastar, šaj ulas. Uľahas dosta, kaj pes akor te kerav, hoj nič nadikhav u nič našunav u ov tašľilahas imar akor u man ňiko nadiňahas andre,“ avrivakerel o Belkus le sudcaske. Oda nabirinel pes te čuďalinel leskre lavenge. „U soske paš oda

sikaviben les nacirdňal avri andal o paňi u mukľal les te tašľol? Vaš ada tut dava te umblavel!“ daradža les o sudcas. „U soske les kamfom te cirdel avri ipen me, se odoj sanas the tumen, the o prokuratoris, leskro dad, o phandle the aver, u savore dikhenas, sar les lidžal o zoralo paňi u hoj nadžanel te plivinel. Soske leske ňiko našigitindža? Ta akor, te dživel o jekhčačipen, ta pro umblaviben kamľamas te džal savore,“ phendža nadaraha the godžaha amaro čhavo. Akor o sudcas dikhľa, hoj vakerel godžaha the čačipen, u hoj hino bidošalo. Mukľa les andal e bertena u phendža: „Ačh te dživel ke amende u avas amala. Sal godžaver the jekhčačipnaskro, deha man godži, sar kamav te kerel andre kajse ačhipena,“ diňa les o sudcas amalipen, lačhi rajkaňi buči the udžanlipen andro manušikano jekhetañipen. O Belkus gondofinel: „Le terne chulajeskre čhaske andžom pale o dživipen u gondolinavas mange, hoj mange vaš oda ela palikerdo u avaha amala, kajča mek man diňa andre u akana šaj figindžom pre umbladži u nauľomas maškar o džide. O baro udžanlo sudcas mange chocsave Romeske del o amalipen, buči the pačiv. Hin leskro keriben žužo u ela oda čačuno amalis?“ phučel pes korkoro pestar u leperel pre le dadeskre lava. „Palikerav, pačivaliben, vaš tumaro diňipen, savo pes naodphenel, kajča me raňeši džava dureder peskre dromeha. Tumen pes adaj likerem šukares u ačhen le devleha,“ mangľa o Belkus le sudcaske u geľa peskre dromeha. „Džav khere kije famelija, bo čačune amala, savenge mindik šaj pačav, u save man nadukhavena hin ča e famelija – o dad, daj, phrala, pheňa...“, sigo ačhalifa amaro čhavo u dureder peske imar amerlen narodelas. Ačhalifa, hoj čačuno amalipen adadžives imar nane, hin ča chochado suno, hoj džal pal o amalipen.

Napísal a preložil Igor Dužda

Dokázala svetu, že na našich životoch záleží

Elena je dôkazom, že aj s naším róm-ským jazykom sa dá presadiť na Slovensku a dokázať svetu, že aj na našich životoch záleží. Aj keď sme o niečo tmavší.

Je možné presadiť sa na Slovensku, ak ste rómskeho pôvodu? Existujú nejakí Rómovia, ktorí to dokázali? Tieto otázky som si častokrát kládla, keď som začala študovať na strednej škole, odbor Hotelová akadémia. Často som sa dostávala do situácií, kedy som musela dvakrát viac ako Nerómovia dokazovať, že na to mám. Bolo to vyčerpávajúce, až kým som neobjavila rómsku hviezdu, ktorá mi dodala odvahy presadzovať sa a je mojím vzorom. Elena Lacková sa v roku 1970 stala prvou rómskou ženou zo Slovenska, ktorá ukončila vysokoškolské štúdium. Vnímam ju predovšetkým ako silnú ženu. Nebála sa kričať do spoločnosti, že v čase druhej svetovej vojny trpeli aj Rómovia. Presadzovala to elegantným spôsobom – divadelnou hrou s názvom Horiaci cigánsky tábor. Najviac ma na tom inšpiruje fakt, že táto divadelná hra napísaná rómskou autorkou, prešla vystúpeniami celé Slovensko.

Elena Lacková je mojou hviezdou, ktorá sa mi dostala do života pomocou knihy s názvom Narodila som sa pod šťastnou hviezdou. V tejto krásnej knihe píše

o nás, o Rómoch. Tento fakt, že Elena Lacková bola spisovateľka, o ktorej sa písalo v novinách ako o prvej rómskej spisovateľke, ma každý deň motivuje. Elena Lacková písala rozprávky, poviedky a divadelné hry v rómskom jazyku. Ak sa nad tým zamyslím, v súčasnej dobe drvivá väčšina Rómov neovláda náš rómsky jazyk. Elena je dôkazom, že aj s naším rómskym jazykom sa dá presadiť na Slovensku a dokázať svetu, že aj na našich životoch záleží. Aj keď sme o niečo tmavší.

Ako pätnásťročná som o sebe dosť pochybovala a svoj sen som z roka na rok odkladala. Elena Lacková mala a stále bude mať na mňa vplyv, pretože to, čo svojím žitím na Slovensku dokázala, ma stále inšpiruje. Splnila som si sen, až keď som mala osemnásť rokov. Dnes mám dvadsať a pri pomyslení na knihu od Eleny Lackovej pociťujem stále motýle v bruchu. Som iba jej obdivovateľka, ale ona je dôvodom, prečo som si splnila sen, prečo som zahodila predsudky, ktoré som vždy mala pred divadlom, kinom či koncertom. Mala som pocit, že každý sa bude na mňa pozeráť, prečo tam sedím. Keď som navštívila divadlo na sviatok sv. Valentína, vchádzala som do sály s pocitom, že na tvorbe a raste divadla sa podieľala aj naša rómska autorka.



◆ Elena Lacková. Foto: archív RNL

Myslím si, že na Slovensku je veľa talentovaných mladých Rómov, ktorí sa radšej stiahnu do úzadia, než by sa mali prebíjať svetom. Robíme chybu. Kto to nevzdá aj napriek občasnému rasizmu a diskriminácii, dotiahne to ďaleko. Ako naša rómska hviezda Elena Lacková, ktorá sa na nás pozerá z neba.

Moja hviezda, ďakujem vám za inšpiráciu a dodanie odvahy cez vašu prácu, kto-

rú ste odvieďli počas vášho života. Boli ste a stále budete vzorom mnohým ľuďom. Je možné sa presadiť na slovenskej pôde? Áno, je. Elena Lacková je toho dôkazom. Nebojte sa ukázať svetu to, čo vám ide najlepšie. Každý človek je svojím spôsobom výnimočný bez pohľadu na farbu pleti. Každý je talentovaný. Stačí vyjsť z davu.

Text: Katarína Filová

Sčítanie 2021: Prihlásme sa k menšinám

Slovensko čaká v roku 2021 sčítanie obyvateľstva. Tento prieskum ľudí je veľmi dôležitý aj pre národnostné menšiny vrátane Rómov, nakoľko jeho výsledky určujú jazykové práva menšín, financovanie pre menšinové školy, ale aj podporu menšinových kultúr.

Rómske komunity na Slovensku majú k sčítaniu tradične kontroverzný vzťah. Vidíme totiž, že rómsku národnosť si „prizná“ oveľa menej ľudí, ako si myslíme, že na Slovensku reálne máme Rómov. V roku 2011 sa napríklad k rómskej národnosti prihlásilo v sčítaní okolo 105 tisíc ľudí, pričom reálne odhady počtosti Rómov na Slovensku sú skôr medzi 400 – 450 tisíc.

Čím je to dané? Samozrejme, je tu viacerých dôvodov. Niektorí ľudia sa úmyselne distancujú od svojich koreňov a aj preto si rómsku národnosť nezakrúžujú. Iní si myslia, že keď majú slovenské občianstvo, majú si písať takú istú národnosť, sú aj takí, čo sa boja, že priznanie sa k rómskej identite pre nich môže znamenať nevýhodu, diskrimináciu. Toto určite nie je pravda. To, akú si človek dá národnosť v sčítaní nevidí nikto, iba štatistici.

No a je tu aj nemalá skupina Rómov a Rómov, pre ktorých výber jednej národnosti nie je až taký ľahký. Na Slovensku je obrovský počet ľudí, ktorí majú zmiešané korene – jedného rodiča Róma a druhého z inej skupiny, Slováka, Maďara, Rusína a podobne. Pre týchto ľudí je ťažšie si vybrať iba jednu národnosť, veď možno hovoria viacerými jazykmi, poznajú viaceré kultúry. Veľa z nich si napokon vyberie tú druhú národnosť, a nie rómsku.

Na Slovensku žije aj 80 – 100 tisíc maďarsky hovoriacich Rómov, ktorých často dokonca voláme maďarskí Rómovia. Ich kultúra spája tieto dve skupiny – na jednej strane majú rómske korene, ale na druhej strane jazyk a ľudová kultúra v ich dedinách sú už dlhé, dlhé generácie, niekedy storočia, prevažne maďarské. Nejde o čerstvo asimilovanú skupinu, ale o výsledok dlhej doby spolunažívania. Pre maďarských Rómov je obzvlášť ťažké si vybrať národnosť, veď patria k oboj skupinám súčasne. Navyše, keďže potrebujú maďarské jazykové práva, maďarskú výučbu v školách, je ich elementárnym záujmom, aby v ich obciach prekročila maďarská národnosť zákonnú hranicu 15 %, nad ktorou sú už podporené. Príkladom tejto ťažkej voľby je obec Sútor na Gemeri, kde sa v roku 2001 ešte 57 % obyvateľov hlásilo k maďarskej národnosti, ale v roku 2011 už 82 % k rómskej národnosti.

Aj kvôli týmto problémom som spolu s kolegami presadil prelomovú zmenu pri sčítaní – teraz už má každý občan možnosť značiť nielen jednu, ale aj dve národnosti. Čo to v praxi znamená? Pre tých, ktorí sú si istí tým, ktorú národnosť si chcú vybrať, absolútne nič. Krúžkujú jednu, a idú ďalej. Tá nemalá skupina ľudí, ktorí však nemajú takýto ľahký výber, teraz dostane veľkú pomoc. Som zo zmiešanej rodiny? Môžem značiť národnosť oboch rodičov. Cítim sa byť hrdý Róm, ale zároveň hrdý Slovák? Môžem označiť obe národnosti. Som maďarsky hovoriaci Róm? Tiež sa môžem prihlásiť k oboj skupinám.

Očakávanie je, že takýmto spôsobom vieme výrazne zvýšiť počet ľudí, ktorí si vyberú menšinovú národnosť, vrátane občanov z radov rómskych komunít. Chceme takto priblížiť čísla zo sčítania k realite, napríklad k číslam z nového Atlasu rómskych komunít 2019. Ak sa to podarí, vieme posilniť naše menšiny, vieme rozšíriť jazykové práva, ale aj zaistiť spravodlivé rozdelenie zdrojov na kultúru.

Vieme zabrániť aj „bratovražedným“ vojnám v regiónoch, kde žijú maďarskí Rómovia. Niektorí aktivisti si už teraz brúšia zuby, či už jedným alebo druhým smerom. Realita je taká, že ak si maďarskí Rómovia nebudú značiť maďarskú národnosť, padnú ich školy a jazykové práva. Pritom ak nebudú značiť rómsku národnosť, vytratia sa z mapy pre podporné programy. Preto treba aplikovať nové riešenie a značiť si obe. Doslovné sa na tom nedá nič stratiť, iba získať.

Sčítanie sa teraz navyše bude konať online, to znamená, že ľudia si hárok budú vyplňať sami doma za počítačom. Nikto, ani anketár, nebude vidieť, kto čo píše, všetci si môžeme vybrať v absolútnej anonymite. Pre tých, ktorí nemajú prístup k počítaču alebo ho neovládajú, budú na obecnych úradoch vytvorené pomocné body. Verím, že vďaka týmto zmenám – značeniu dvojitej národnosti a online vyplňaniu – sa vieme dostať k presnejším dátam ohľadom našich menšín.

A pre tých z vás, ktorí ste si zatiaľ neistí či budete udávať aj rómsku, maďarskú či inú menšinovú národnosť, poviem iba tolko: Ak sa prihlásite k týmto národnostiam, pomôžete nám zachovať si a rozširovať naše práva a možnosti. Ak sa neprihlásite, nič nezískate, zároveň my na tom stratíme. Z môjho pohľadu, je to úplne ľahká voľba pre každého.

Ábel Ravasz

Autor je bývalý splnomocnenec vlády pre rómske komunity.

ÚRAD VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

SPLNOMOCNENEC VLÁDY SR PRE NÁRODNOSTNÉ MENŠINY

SAN THEMUTNO ANDAL SLOVAKIJAKERI REPUBLIKA THE ZAPEREN MAŠKAR NACIJAKERO CIKŇIBEN?
Zathoven pen le barikabnaha ke peskeri

NARODNOSTĚ



Savore themutnen andal Slovakijakeri republika hin čičipena the povinosť, so lenca šaj jekhtones fikerkeren čaladuno prekal politikakero, kulturakero vaj ekonomikakero socijetakero dživpen. **Rachinkeriben vaš manuša, khera, biti andro berš 2021** dela ča jekhtodo ačhiben te skidel informaciji, so hine but kampelišagutna pedal fikeribnaskere arakhibena prekal sikhaviben, kultura the čhibakere čičipena pedal savore themutnen the olen so peren ko nacijakere cikŇibena.

Informaciji pal narodnostĥ hine interesna the kampelišagutna!

Hin tumare dada the daja vaj phure daja the pure dada vajsavo narodnostĥakero aviben? Dživen andre narodnostĥakero hamipnaskero pašajipen? Rachinkeriben vaš manuša, khera, biti andro berš 2021 tumenge dela jekhtodo šajutnipen the vaš jekhvares te presikhavel peskeri narodnostĥ the te presikhavel the AVER narodnostĥ!

ÚRAD VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

SPLNOMOCNENEC VLÁDY SR PRE NÁRODNOSTNÉ MENŠINY

SAN THEMUTNO ANDAL SLOVAKIJAKERI REPUBLIKA THE ZAPEREN MAŠKAR NACIJAKERO CIKŇIBEN?
Zathoven pen le barikabnaha ke peskeri

NARODNOSTĚ

THEMUTŇIPEN  NARODNOSTĚ

Themutno andal Slovakijakeri republika šaj avel dženo vaš vajsavi narodnostĥ! Na čerinen valoda nav „themaskero themutŇipen či „themaskero prithoviben“ le naveha „narodnostĥ“.

Šaj aven themutno andal Slovakijakeri republika the šaj tumen jel ko priklados bulgariko narodnostĥ.



Themutne andal Slovakijakeri republika nane ča o Slovaka, ale the TUMEN, so peren ko nacijakero cikŇiben, so dživen andre Slovakija!

ÚRAD VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

SPLNOMOCNENEC VLÁDY SR PRE NÁRODNOSTNÉ MENŠINY

SAN THEMUTNO ANDAL SLOVAKIJAKERI REPUBLIKA THE ZAPEREN MAŠKAR NACIJAKERO CIKŇIBEN?
Zathoven pen le barikabnaha the bijo daraviben ke peskeri

NARODNOSTĚ THE DAJAKERI ČHIBATE.

Merkinen pro dezinformacijakere kampaňa the „hoaksa“ pro socijalna sijeťendar, so kamen te daravel manušes, kana dela informaciji pal pestar.
Aven but merkinde the informaciji peske čačikaňaren!



Tumare informaciji presikhade prekal rachinkeriben ena zaarakhade andal mosariben.

ÚRAD VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

SPLNOMOCNENEC VLÁDY SR PRE NÁRODNOSTNÉ MENŠINY

SAN THEMUTNO ANDAL SLOVAKIJAKERI REPUBLIKA THE ZAPEREN MAŠKAR NACIJAKERO CIKŇIBEN?

Presikhaven savi hiňi Tumari DAJAKERI ČHIB



Rachinkeriben vaš manuša, khera, biti andro berš 2021 mek jekhvar dela šajutnipen te skidkerel informaciji pal dajakeri čhibate. Rachibnaskere rezultata but zoraless šegitinena prekal sikhaviben, kultura the zachudŇipen vaš cikŇibnaskeri čhib.

Informaciji pal dajakeri čhib hine interesna the kampelišagutna!